

Szeress, és tégy, amit akarsz!

A jóga a Bhagavad-gītában

Śyāmasundara Dāsa
(Bakaja Zoltán)

© Śyāmasundara Dāsa (Bakaja Zoltán) 2014 Minden jog fenntartva.

Tartalom

Maṅgalācaraṇa – Invokáció.....	5
Bevezetés.....	7
1. A jóga és a cselekmény.....	11
2. A jóga és a főszereplők.....	15
3. A jóga definíciója.....	21
3.1 Egykedvűség, egyenlőség.....	23
3.2 Ügyes cselekvés.....	27
3.3 Samādhī.....	43
3.4 Aszketizmus.....	49
3.5 A szenvedéssel való kapcsolat megszűnése.....	53
3.6 Tudás.....	61
4. A jógamozsai.....	67
5. A bhakti-jóga.....	79
6. A bhakti definíciója.....	87
7. További érvek.....	95
Összefoglalás.....	107
Irodalomjegyzék.....	113

Maṅgalācaraṇa – Invokáció

*nama om viṣṇupādāya śivarāmāya nāmine
bhaktivedānta-śiṣyāya rādhā-śyāma-priyāya te*

Tisztelettel adózom lelki tanítóm, Śrīla Śivarāma Svāmī Mahārāja, Ó Isteni Kegyelmissége Śrīla Prabhupāda tanítványa előtt, aki nagyon kedves az isteni párnak, Śrī Śrī Rādhā-Śyāmasundarának.

*bhaktivedānta-gosvāmī- gītāmṛta-pracārita-
rājahansa-vara-śrīla- prabhupādāya te namaḥ*

Tisztelettel adózom a tiszta szívű szentnek legkiválóbbjának A. C. Bhaktivedānta Svāmī Prabhupādának, aki megismertette velünk a *Bhagavad-gītā* édes tanítását.

Bevezetés

Az idő partján, Dr. Weininger Antal ma már klasszikusnak számító jogakönyve a *Bhagavad-gītáról* a jóga apoteózisaként tesz említést.¹ Valóban, a *Bhagavad-gītában* az Úr Kṛṣṇa a jógát királyi tudománynak nevezi, s arra biztatja Arjunát, legyen jógi, hiszen a jógi jobb az aszkétánál, az igazság megismerésére törekvő filozófusnál és a mennyei boldogság reményében vallásos áldozatokat felajánló hívónél is.

Tanulmányom célja a jógának a *Bhagavad-gītā* versein alapuló bemutatása. Miután ismertetem a *Bhagavad-gītā Mahābhārata* adta keretét, s azt, hogy a *Bhagavad-gītā* elbeszélése, hogy hatott a *Mahābhāratában* található események alakulására, a jógához fűződő kapcsolatuk alapján jellemzem a mű főszereplőit.

A téma kibontása a jóga szó definíciójának vizsgálatával kezdődik. A műben a kifejezésnek többféle meghatározása is fellelhető, s először az e meghatározásokban szereplő fogalmakat elemzem. Miután ezt megtettem, megpróbálok egy olyan definíciót alkotni, amiben a fent említett meghatározások, és azok a kijelentések, amelyek árnyalják a belőlük kapott képet, egyszerre foglalnak helyet.

Ezután azt boncolgatom, hogyan viszonyul egymáshoz a jóga és a „jóga” kifejezést tartalmazó olyan fogalmak, mint például a *karma*-jóga vagy a *bhakti*-jóga. Bár e szóösszetételek azt sugallják, hogy a jógának több fajtája létezik, Bhaktivinoda Ṭhākura és A. C. Bhaktivedānta Svāmī Prabhupāda egybehangzóan állítják, hogy a jóga egy. Śrīla Prabhupāda tovább megy ennél és azt is kijelenti, hogy ez az egy jóga a

1 Weininger Antal 1988: 32.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

bhakti-jóga, mert a többi jóga-folyamat gyakorlása ennek elérésében teljesebb. A tanulmány további részét e kijelentések bizonyítása alkotja.

Munkám során a *Bhagavad-gītā* verseinek megértéséhez az irodalomjegyzékben megtalálható fordításokat és online szótárakat használtam. A *Monier Williams Sanskrit-English Dictionary* internetes változata az egyes kereséseknel nem ad meg önálló hivatkozásként használható linkeket, így a rá való utaláskor a szótár keresőmezéjébe beírt szanszkrit szót tüntettem fel, ennek segítségével lelhető meg az eredeti bejegyzés. Fontos tudni, hogy ezek a szavak a keresések kimenetében olvasható Roman Unicode formátumban szerepelnek a lábjegyzetekben, melyek ebben a formátumban nem adnak keresési eredményt, a megfelelő átírás használatához a honlap *help* menüje nyújt segítséget.

Mivel angol nyelvű szótárakkal dolgoztam, egy-egy szanszkrit szó jelentésének megadásánál eredeti nyelven idéztem azok szócikkeit. Ezzel az volt a célom, hogy az angolul értő olvasót megóvjam a több nyelven átívelő fordítás jelentéstorzító hatásától.

Ehhez hasonlóan, a munkámat segítő *Bhagavad-gītā* kötetekben fellelhető fordítások az eredeti versek angol nyelvre átültetett változatait tartalmazzák, s azokon a helyeken, ahol a mű egy-egy versét szó szerint idéztem, annak a – forrásmunkák felhasználásával – saját magam által készített magyar verziója szerepel. A csak versszámokat tartalmazó hivatkozások alapja szintén az eredeti szanszkrit szöveg, ahol annak más készítette fordítására utaltam, azt külön lábjegyzetben jeleztem.

Mivel a tanulmányom témáját képező „jóga” valamint az

ahhoz kapcsolódó „jógi” kifejezés egy-egy a magyar nyelvbe már beépült jövevényszó, s a szövegben mindkettő önállóan is nagy számban előfordul, ezért azokat mindig a már meghonosodott formában használom. Így van ez akkor is, ha olyan szóösszetételben szerepelnek, mint a *karma*-jóga vagy a *bhakti*-jóga, ám ha egy versrészleten belül jelennek meg, akkor esetükben is a vers többi részének írásmódjához igazodom.

A szanszkrit szavakra általában azok szótári alakjában utalok, de a tanulmányban szerepel néhány olyan más forrásból átvett idézet, amelyben a fordító (esetleg a szerző) ugyanezen szavaknak a ragozott alakját használta (pl. *karman* – *karma*). Ezekben az idézetekben meghagytam a fordító eredeti szóhasználatát.

Tanulmányom terjedelmi okokból a kezdetben feldolgozni kívánt témáknak csupán kis hányadát tartalmazza. Annak idején a szöveg további szempontok szerinti vizsgálata mellett a Patañjali *Yoga-sūtrájával* történő összehasonlítása, különbségeik és azonosságaik feltárása is helyet kapott a terveimben. Remélem, a jövőben még alkalmam adódik a téma további tanulmányozására és bővebb kifejtésére.

1. A jóga és a cselekmény

A *Bhagavad-gītā* nem önálló könyv, hanem a *Mahābhārata* eposz része, így a benne foglaltak megértéséhez célszerű az egész mű cselekményére, mondanivalójára is vetni egy pillantást. Esetünkben, amikor a jóga *Bhagavad-gītā*beli szerepét, jelentőségét, definícióját vesszük górcső alá, azt kell megvizsgálni, hogy kutatásunk tárgya milyen hatással van a történések későbbi alakulására? A jóga megjelenésének van-e közvetlen hatása a cselekmény végkifejletére, vagy ennek szempontjából másodlagos, esetleg semmilyen relevanciával nem bír?

Bár a *Bhagavad-gītā* filozófiai eszmefuttatás, amelyet nem az eposz cselekményének bemutatása jellemez, az első fejezet közvetlenül is kapcsolódik a történésekhez. A csatamezőt mutatja be, amelyen a Kaurava és a Pāṇḍava had már felsorakozott, hogy megvívja a végső ütközetet, amely eldönti, ki öröklí majd az ősi birodalmat.² Vajon Dhṛtarāṣṭra vagy Pāṇḍu fiai kerülnek ki győztesen? A Pāṇḍava ármádia vezére, Arjuna megkéri barátját, Kṛṣṇát, hajtsa kocsijukat a két sereg közé, hadd szemlélhesse meg, kik állnak a másik oldalon.³ Az eléje táruló látvány hatására összeroppan és kijelenti, ő bizony nem fog harcolni.⁴ Döntését részletes, a vallás és az erkölcs törvényeit felvonultató indoklással támasztja alá, ám érvei helyességében maga is bizonytalan, ezért arra kéri barátját, segítsen neki a döntés meghozatalában.

Arjuna számára a csatában való részvétel nem bosszúvágya

2 1.1-2.

3 1.21.

4 2.9.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

kielégítésének vagy birtokai gyarapításának lehetőségét jelentette, a harc számára kötelesség volt.⁵ Királyi sarjként meg kellett védenie az alattvalóit és az igazság elveit, melyeknek mellőzésével népe sorsát és lelki üdvét pecsételte volna meg.

Azzal érvelt, hogy a rokonaival megütközve bünt követ el, amely az egész társadalomra romlást hoz,⁶ ám szavai mögött személyes fájdalom húzódott meg, melyet képtelen volt legyűrni, s amely megfutamodásra készítette. A második fejezet elején⁷ így beszél:

„Teljesen elgyengültem, s alkalmatlan vagyok a feladatom végrehajtására. Most, hogy nem tudom mitévő legyek, hozzád fordulok s arra kérlek, mondd meg, mi az, ami valóban a javamat szolgálja? A tanítványod vagyok, meghódolok előtted. Kérlek, taníts! Nem tudom, hogyan úzzem el minden erőmtől megfosztó bánatomat, amire az sem jelentene gyógyírt, ha egy olyan páratlan királyságot hódítanék meg, amely a félistenek mennyei birodalmával vetekszik.”

Kṛṣṇa válaszában azt tanácsolja barátjának, hogy fogjon a jóga gyakorlásába,⁸ így majd megszabadul bánatától⁹ és gyengeségétől.¹⁰ Tanítását meghallgatva Arjuna a harc folytatása mellett dönt, s azt, hogy ezen elhatározása mennyire köszönhető annak, amit a jógáról hallott, az is jelzi, hogy a *Bhagavad-gītā* utolsó verse,¹¹ mely a háború megnyerését is

5 2.31.

6 1.42.

7 2.7-8.

8 6.46.

9 2.51, 5.21, 5.23, 5.24, 6.17, 6.21, 6.28.

10 4.41, 4.42 6.19, 6.22, 6.23, 10.11.

11 18.78 .

1. A JÓGA ÉS A CSELEKMÉNY

megjósolja, Kṛṣṇát a jóga urának, szakértőjének¹² nevezi:

“Úgy vélem, ahol jelen van a jóga ura, Kṛṣṇa és az íj hordozója, Arjuna, ott a gazdagság, a győzelem, az erő és az erény is megtalálható. Efelől nincs kétségem.”

12 *Yatra yogeśvaraḥ kṛṣṇo.*

Monier Williams: *yogeśvara* – a master or adept in the *yoga*; *īśvara* – master, lord, prince, king, mistress, queen.

2. A jóga és a főszereplők

Ez előzőkből megtudhattuk, hogy a jóga milyen jelentőséggel bír a *Bhagavad-gītā*t magában foglaló *Mahābhārata* cselekményének alakulása szempontjából. Most vizsgáljuk meg azt, hogy a mű főszereplői milyen kapcsolatban állnak a jógával!

Kṛṣṇát, akit Arjuna tanítójául fogadott el, a könyv négy alkalommal is¹³ *yogeśvarának*, a jóga urának,¹⁴ szakértő tanítójának¹⁵ nevezi. Bár ő a legfelsőbb *īśvara*,¹⁶ nemcsak a jóga, hanem az egész mindenség ura, ezen tulajdonságát a mű a jógával kapcsolatban külön is kiemeli. A negyedik fejezetből azt is megtudhatjuk, hogy a jóga tanítójának szerepét nemcsak Arjunát oktatta vette fel, korábban már a napistent is beavatta a tudomány rejtelseibe, aki az emberi lények ősatyjának, Manunak adta tovább a Kṛṣṇától hallottakat.¹⁷ Ez a tény arra is felhívja a figyelmünket, hogy a jóga elsajátítása nemcsak Arjuna, hanem minden ember számára megoldással szolgál az élet során felmerülő problémákra, sőt, még a Vivasvānhoz hasonlatos istenségeknek is a hasznára lehet.

A fentiek fényében érthető, hogy Kṛṣṇa a mű folyamán többször is felszólítja Arjunát, hogy legyen jógi. A *bhava* „legyél!” szót összesen nyolcszor használja a mű folyamán,¹⁸ s

13 11.4, 11.9, 18.75, 18.78.

14 Monier Williams: *īśvara* – master, lord.

15 Monier Williams: *yogeśvara* – a master or adept in the *yoga*.

16 *Parameśvara* – 11.3.

17 4.1.

18 2.45: *nistrai-guṇyo bhavārjuna*,

6.46: *yogī bhavārjuna*,

8.27: *yoga-yukto bhavārjuna*,

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

e felszólítással általában a lehető legközvetlenebbül utal arra, hogy Arjunának jógivá kell válnia. Még azzal is erre kéri, amikor arra szólítja fel, hogy legyen az eszköze az ellenség elpusztításában, mert az ő nevében cselekedni, szintén a jóga egy formája (*sannyāsa-yoga*).¹⁹ Ugyancsak a jóga gyakorlására utasítja akkor, amikor a második fejezet negyvenötödik versében arra biztatja, hogy emelkedjen a *guṇák*, a fizikai természethez láncoló erők fölé, hiszen ez majd a jóga gyakorlásával válik lehetségessé számára.²⁰

Ezen a ponton azonban a szöveg egy belső ellentmondásába ütközünk. Noha Kṛṣṇa többször is kifejezi Arjuna felé azt a kívánságát, hogy váljon jógivá, más versekben nemcsak jóginak nevezi őt, de azt is kimondja, hogy barátját csak jögi volta teszi képessé arra, hogy megértse azt, amit tanít neki. Az ellentmondás feloldásához két szempontot kell figyelembe vennünk:

A *Bhagavad-gītā* nem csak azt nevezi jóginak, aki már tökéletesen magáévá tette a jóga gyakorlatát és tudományát, hanem azt is, aki még éppen csak az első lépéseket teszi ezen az úton.²¹ Abban a pillanatban, amikor Arjuna Kṛṣṇa tanítványa lett, jógivá, kezdő jógivá vált, aki a jóga titkai közül megértheti

9.34: *bhava, mad-bhakto,*

11.33: *nimitta-mātram bhava,*

12.10: *mat-karma-paramo bhava,*

18.57: *mac-cittaḥ satatam bhava,*

18.65: *bhava mad-bhakto.*

Kṛṣṇa a fent idézetteken kívül máshol is arra utasítja Arjunát, hogy váljon jógivá (2.42): *yogam ātiṣṭha.*

19 9.27-28.

20 14.26.

21 6.3.

2. A JÓGA ÉS A FŐSZEREPLŐK

azt, amire az elért fejlődése feljogosítja. Miután a kilencedik fejezetben arra kéri Arjunát, hogy hirdesse az ő üzenetét,²² képzésének befejeztével, a tizennyolcadik fejezetben azt is elmondja neki, hogy kik azok, akik nem alkalmasak arra, hogy beavatást kapjanak a jóga titkaiba:

„Soha ne oszd meg azt, amit most tőlem hallottál azokkal, akik nem élnek önmegtartóztató életet, akik nem a híveim, akik nem akarják engedelmesen követni az utasításaimat, s azokkal sem, akik irigykednek rám.”²³

A felsorolt, a jelöltet diszkvalifikáló tulajdonságok közül a *vaiṣṇava ācāryāk* az irigységet kárhoztatják leginkább,²⁴ s maga a mű is ezt tartja a *Bhagavad-gītā* tanulmányozása egyetlen igazi akadályának. Ez a tizennyolcadik fejezet hetvenegyedik verséből derül ki, amelyből megtudhatjuk, hogy az, aki nem él önmegtartóztató életet, nem *bhakta*, vagy nem eltökélt abban, hogy a hallottakat maradéktalanul kövesse, ha a mű által megjelölt végső célt nem is érheti el, meghallgatásával megszabadulhat a bűneitől, s egy magasabb létbe emelkedhet.

Azt, hogy a *Bhagavad-gītā* megértéséhez elegendő – ahogyan azt Arjuna tette – a Kṛṣṇa előtti meghódolás és utasításainak engedelmes követése, a könyv felépítése is bizonyítja. A mester a műben többször is kijelenti tanítványának, hogy amit az adott pillanatban elmond neki, az

22 9.31.

23 18.67: *idaṁ te nātapaskāya nābhaktāya kadācana / na cāśuśrūṣave vācyam na ca mām yo 'bhyaśūyati.*

24 <http://bhagavad-gita.org/Gita/verse-18-63.html> – letöltve 2014-03-31, Bhaktivedanta Swami 2008: 735., Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 978.

magasabb rendű az előzőleg hallottaknál.²⁵

Ez volt az egyik lehetséges oka annak, hogy a *Gītā* Arjunát jógiként, *bhakti*-jógiként említi. Ez talán valós ok lehet a hétköznapi, a *māyā* rabságában sínylődő emberek esetében, ám Arjuna nemhogy nem kezdő jógi, de a legkiválóbbak egyike. Ezért nevezi meg őt Kṛṣṇa a tizedik fejezet harminchetedik versében hatalmának egy megnyilvánulási formájaként.²⁶ Azt, hogy Arjuna nem átlagos jógi és semmiképpen sem kezdő jógi, az említett idézet mellett a *Śrīmad-Bhāgavatam* negyedik énekének állításával szeretném alátámasztani:²⁷

„Az a Nara-Nārāyaṇa Rṣi, aki Kṛṣṇa teljes kiterjedése, most megjelent a Yadu- és a Kuru-dinasztiában Kṛṣṇa és Arjuna formájában, hogy enyhítsen a világ terhén.”

Ennek ismeretében joggal vetődik fel a kérdés, hogy ha Arjuna ilyen jeles személyiség, mi magyarázza zavarodottságát, melyről a *Gītā* első fejezeteiben olvashatunk. Ezt a problémát a negyedik fejezet hatodik verse segít megoldani, amelyből megtudhatjuk, hogy az Úr alászállását belső, *ātma-māyā* energiája segíti. Míg a Kṛṣṇa – tőle elkülönült – energiájából létrejött²⁸ fizikai világ foglyait a *guṇa-mayī māyā* kötelei fűzik rabláncra,²⁹ az *ātma-māyā* az Úr tetteit segíti. Mivel a nehezen legyőzhető *guṇa-mayī māyā* hatása alatt álló lelkek nem megbízhatóak és tengernyi rossz tulajdonsággal rendelkeznek, Kṛṣṇa egy olyan tökéletes

25 7.1, 9.1, 10.1, 11.52, 14.1, 15.20, 18.63, 18.64.

26 *Pāṇḍavānām dhanāñjayaḥ.*

27 Bhaktivedanta Swami, A. C.: 1994. 35.

28 7.4.

29 7.14.

2. A JÓGA ÉS A FŐSZEREPLŐK

tanítványt választ ki arra a szerepre, hogy rajta keresztül az egész világot tanítsa, aki felől a legcsekélyebb kétsége sincsen. Ebben segíti őt az *ātma-māyā* azzal, hogy a szükséges mértékben elfátyolozza Arjuna értelmét, így teremtve alkalmat a *Bhagavad-gītā* elbeszélésére.³⁰

Miután bemutattam a jógának a *Bhagavad-gītā*t keretező történet alakulásában betöltött szerepét, valamint a *Bhagavad-gītā* főszereplőinek jógához fűződő kapcsolatát, a következő fejezetben azt vizsgálom meg, hogyan definiálja a mű a jóga fogalmát?

30 Az *ātma-māyā*nak erről a szerepéről a *Śrīmad-Bhāgavatam* tizedik éneke tesz említést. Bhaktivedanta Swami 2005: 3.

3. A jóga definíciója

A „jóga” szót általában „leigázásnak”, „megzabolázásnak”, „összekapcsolásnak” fordítják.³¹ Kutatásom során megvizsgáltam, található-e a *Bhagavad-gītāban* olyan verseket, amelyek más fogalmak használatával teszik világossá a „jóga” szó jelentését?

A könyvet áttanulmányozva a következő eredményre jutottam:

1. A második fejezet negyvennyolcadik verse a jógát „egyenlőségnek” vagy „egykedvűségnek”, „nyugalomnak” nevezi (*samatvaṁ yoga ucyate*).³²
2. E fejezet ötvenedik verse ügyes, okos cselekvésnek,³³ vagy a cselekvés művészeteként³⁴ definiálja (*yogaḥ karmasu kauśalam*).
3. Ugyanezen fejezet ötvenharmadik verse a jóga és a *samādhi* közé tesz egyenlőségjelet (*samādhāv acalā buddhis / tadā yogam avāpsyasi*).
4. A hatodik fejezet második verse a jógát a *sannyāsával*, az aszketizmussal, a világtól való elfordulással, lemondással felelteti meg (*yaṁ sannyāsam iti prāhur / yogam*).³⁵

31 Monier Williams: *yoga* m. (√1. *yuj* ; ifc. *f(ā)*.) the act of yoking , joining , attaching , harnessing , putting to (of horses).

32 Monier Williams: *samatva*, n. equality with, equanimity.

33 Monier Williams: *kauśala*, skillfulness, cleverness.

34 Bhaktivedānta Svāmī Language School 2005: 117. *Kauśala*, the art.

35 Monier Williams: *sannyāsa*, renunciation of the world, profession of asceticism, resignation.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

5. Ugyanezen fejezet közepén pedig „a szenvedéssel való kapcsolat megszűnése”³⁶ a jelentése (*duḥkha-samyoga- / viyogaṁ yoga-samjñitam*).³⁷
6. Az utolsó általam fellelt szövegrész a jógát a tudással³⁸ azonosítja (*mayi cānanya-yogena / bhaktir avyabhicāriṇī [...] etaj jñānam iti proktam*).³⁹

A továbbiakban azt vizsgálom meg, mit mond a *Bhagavad-gītā* azokról a fogalmakról, amelyek a jóga szó definíciója kapcsán felmerültek.

36 Bhaktivedānta Svāmī Language School 2005: 279.
Duḥkha-samyoga-viyoga, separation from contact with miseries.

37 6.23.

38 Monier Williams: *jñāna*, knowledge, the higher knowledge.

39 13.11-12.

3.1 Egykedvűség, egyenlőség

A második fejezet negyvennyolcadik verse a jógát „egyenlőségnek” vagy „egykedvűségnek”, „nyugalomnak” nevezi (*samatvam yoga ucyate*).

A *samatva* kifejezés csak a második fejezet negyvennyolcadik versében található meg a *Bhagavad-gītāban*, ám azt, amiből származik, a *sama* szót sok versben fellelhetjük. Ezeket a verseket megvizsgálva világos képet kaphatunk arról, hogy pontosan mire is gondol Śrī Kṛṣṇa, amikor a jógát az egykedvűséggel, egyenlőséggel azonosítja.

A második fejezet tizenötödik versében az egyenlőség azt jelenti, hogy a jógi egyformán viselkedik, érje őt akár öröm,⁴⁰ akár bánat, s erről a jellemzőjéről több más vers is említést tesz a későbbiek során.⁴¹ E versből nem derül ki közvetlenül, hogy benne egy jógi tulajdonságairól van szó, ám a harminckilencedikből világossá válik, hogy a fejezet eddigi része a *sāṅkhyát*, a lélek és az anyag analízisét tárgyalta, s a harmadik fejezet harmadik verséből azt is megtudhatjuk, hogy azok a bölcsek, akik ezt művelik, szintén jóginak tekintendők.⁴²

Az egyenlőség legközelebb a második fejezet negyvennyolcadik versében bukkan fel, melyben arról hallhatunk, hogy a jóginak kiegyensúlyozottnak kell maradnia, akár sikerrel jár, akár nem.⁴³ Ez a gondolat a negyedik

40 *Sama-duḥkha-sukham*. Monier Williams: *duḥkha*, uneasy, uncomfortable, unpleasant, difficult; *sukha*, comfortable, happy, prosperous.

41 2.38, 12.13, 12.18, 14.24.

42 *Jñāna-yogena sāṅkhyānām*.

43 *Siddhy-asiddhyoḥ samo bhūtvā*. Monier Williams: *siddhi*, perfection, success; *asiddhi*, imperfect accomplishment, failure.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

fejezetben bukkan fel ismét.⁴⁴

Az ötödik fejezet tizennyolcadik verse arról tájékoztat bennünket, hogy a művelt jógi egynek látja a különféle élőlényeket, s nem tesz közöttük különbséget fajuk vagy társadalmi helyzetük alapján. Ez a vers nem a „jógi”, hanem a „bölc”⁴⁵ szót használja, de a szöveg folytatásából és a fejezet hatodik verséből világossá válik, hogy itt is a jóga gyakorlójáról van szó. Ehhez hasonlóan nyilatkozik a jógiról a hatodik fejezet kilencedik verse, amely azt írja, hogy nem különbözteti meg az embereket szándékaik, illetve erényes vagy bűnös voltak alapján, míg a tizenkettedik fejezet tizennyolcadik versében azt találjuk, hogy a jógi a barátira és az ellenségre is egyenlően tekint. A tizennyolcadik fejezet szintén megerősíti, hogy a jógi mindenkivel szemben egyenlő.⁴⁶

Van néhány olyan vers a *Bhagavad-gītāban*, amely azt is elmagyarázza, mi az oka a jógi másokkal szembeni megkülönböztetéseket mellőző magatartásának. A hatodik fejezet huszonkilencedik verse arról számol be, hogy ő mindent az Úrban lát, s az Urat látja mindenben,⁴⁷ ezért tekint mindent és mindenkit egyenlőnek. Ezt az állítást a tizenharmadik fejezet huszonnyolcadik és huszonkilencedik verse is megerősíti, a hatodik fejezetben⁴⁸ pedig arról olvashatunk, hogy mindenkit

44 4.22.

45 Monier Williams: *pañḍita*, learned , wise , shrewd , clever.

46 18.50.

47 Az ebben a versben szereplő *ātman* szó jelentését a következő vers eleje (*yo mām*) tárja fel előttünk, a szó itt az „Isten”, a legfelsőbb „Úr”, nem pedig „lélek” jelentéssel szerepel.

Monier Williams: *ātman*, the soul. the individual soul, the highest personal principle of life.

48 6.32.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

saját magával lát egyenlőnek, ezért mindenki örömére és fájdalmára a sajátjaként tekint.⁴⁹

Két olyan verset találunk a *Bhagavad-gītāban*, amely azt mondja, hogy a jógai nem tesz különbséget a földrög, a kő vagy az arany között,⁵⁰ s amelyből megtudhatjuk, hogy a fizikai dolgok világi értéke hidegen hagyja őt.

A fenti példákon kívül fellelhető még két *śloka*, amely a jógai viselkedését a *sama* szó használatával jellemzi. Ezek a jóga testgyakorlataira utalnak. Az elsőben⁵¹ a légzés folyamata közbeni egyensúly⁵² megteremtéséről, a másodikban⁵³ pedig a törzs, a nyak és a fej egyenes vonalban tartásáról esik szó.

Az ötödik fejezet tizenkilencedik versében a *yeṣāṁ sām̐ye sthitāṁ manaḥ* és a tizenkettedik fejezet elején⁵⁴ a *sarvatra sama-buddhayaḥ* kifejezés nem határozza meg pontosan, hogy milyen tárgyra tekint semlegesen a jógai, ezeken a helyeken az egyenlő szemléletmódról a szöveg általánosságban beszél.

E felsorolásból az tűnik ki, hogy a *samatva* főként a jógai belső világának, szemléletmódjának a jellemzője, a szövegben szereplő példákban a fizikai síkon csak néhány gyakorlat végzésére korlátozódik, ráadásul ezek olyan gyakorlatok, amelyek nem részei minden jógarendszernek.

49 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 350., Bhaktivinoda Ṭhākura 2006: 160. Más kiadásokban ettől kicsit eltér a vers fordítása.

50 6.8, 14.24.

51 5.27.

52 Monier Williams: *samaṁ-√kr*, to make equal, balance.

53 6.13.

54 12.4.

3.2 Ügyes cselekvés

A második fejezet ötvenedik verse a jógát ügyes, okos cselekvésként, vagy a cselekvés művészeteként definiálja (*yogaḥ karmasu kauśalam*).

Bár a tizenkettedik fejezet *dakṣának*, ügyesnek nevezi a jógit,⁵⁵ tanulmányom ezen alfejezete az ügyesség egy másik formáját mutatja be, melynek megértéséhez át kell tekintenünk, hogy mit mond a *Bhagavad-gītā* magáról a cselekvésről (*karman*).

A *karmant* a nyolcadik fejezet harmadik verse olyan tettként definiálja, amelynek következtében az anyag fogságába esett lelkeknek újra testet kell ölteniük.⁵⁶ A tizennyolcadik fejezetből azt is megtudhatjuk, hogy öt oka van: *adhiṣṭhāna*, *kartr*, *karāṇa*, *ceṣṭā* és *daiva*.⁵⁷

Az *adhiṣṭhāna* szó jelentése „alap”, „lakhely”, „helyzet”.⁵⁸ A magyarázók szerint itt a testre utal⁵⁹. Baladeva Vidyābhūṣaṇa azt írja, hogy *adhiṣṭhānának* azt nevezik, ami felett a lélek uralkodik (*adhiṣṭhīyate*).

A *kartr* főnevet „cselekvő”, „alkotó”, „szerző” értelemben használják.⁶⁰ Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura magyarázatában⁶¹ „téves éntudat” jelentéssel bír (*ahaṅkāra*), míg Śrīla

55 12.16.

56 8.3.

57 18.13-14.

58 Monier Williams: *adhiṣṭhāna*, a position, residence, base.

59 <http://bhagavad-gita.org/Gita/verse-18-13.html>, Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 888., Bhaktivedānta Swami 2008: 697, Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 522.

60 Monier Williams: *kartr*, a doer, maker, author, applying one's self to any occupation.

61 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2001: 888.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

Parbhupāda⁶² Baladeva Vidyābhūṣaṇa nyomdokaiban haladva⁶³ a *Praśna-upaniṣadot* idézi – mely szerint a lélek a látó és cselekvő –, és a lélekkel (*jīva*) azonosítja.

Jóllehet a két állítás ellentmondásosnak tűnik, ennek a feloldásához megtaláljuk a kulcsot, ha a cselekvés *Bhagavad-gītā* nyolcadik fejezetében található definíciójára gondolunk, amely szerint a *karman* szó azokra a tettekre értendő, melyek a lélek következő teste kifejlődésének okai. A lélek eredeti tudatállapotában nem téveszti magát össze a testével (*indriyāṅīndriyārtheṣu / vartanta iti dhārayan*),⁶⁴ ezért semmi nem készíti őt arra, hogy a testhez kötődő és egy új test kifejlődésében szerepet játszó módon cselekedjék. Erre csak a téves éntudata bírhatja rá (*ahankāra-vimūḍhātmā / kartāham iti manyate*),⁶⁵ melynek hatása alatt magát (a lelket) ezzel az énképpel (amely a testhez kapcsolódik) tekinti azonosnak, így ha azt is mondjuk, hogy a lélek a cselekvő, ez a cselekvő magát az anyagvilág részének tekinti, s cselekvésének mozgatórugója önmagáról alkotott hamis képe lesz.

A *karāṇa* kifejezés jelentése „a cselekvés eszköze”, „érezékszerv”,⁶⁶ s itt a magyarázók az „érezékszerv” értelmet társítják hozzá, miközben Baladeva Vidyābhūṣaṇa megjegyzi, hogy ez elme is ide sorolandó.⁶⁷

62 Bhaktivedanta Swami 2008: 697.

63 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 522.

64 5.9.

65 3.27.

66 Monier Williams: *karāṇa*, instrument, means of action, an organ of sense.

67 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 523. A cselekvés öt okához kapcsolódó idézetekhez nem írok több hivatkozást, mert mindegyik a már megjelölt oldalakon található.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

A *ceṣṭā* szó „erőfeszítést”, „törekvést”⁶⁸ jelent. Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa és Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura egyaránt a *prāṇa*, a testet irányító levegők működését értik alatta.

A cselekedetek okai között utolsóként a *daiva* kifejezés szerepel, amely „isteni erő, akarat”, „sors” jelentéssel használatos.⁶⁹ Mind a három általam idézett *ācārya* az Úr mindenben megtalálható Felsőlélek formáját érti alatta, s Baladeva Vidyābhūṣaṇa a következőket mondja el ezzel kapcsolatban:

„A *daiva* szó a mindenki által imádandó *param brahmára* utal. A cselekvés okai közül ő az ötödik, aki teljessé teszi a tetteket. Ez azt jelenti, hogy Hari, az Úr, a Felsőlélek (*antaryāmi*) a legfőbb ok. Azok, akiknek a meggyőződése szerint az érzékek, a testben működő levegők és a lélek csupán másodlagos okok s az Úr az elsődleges, megválnak a cselekedeteik eredményére irányuló vágytól, valamint attól az elképzeléstől, hogy ők cselekszenek, minek következtében tetteik nem kötik meg őket.”

Magyarázatában azt is elmondja, hogy a lélek a fentiek ellenére sem báb csupán Isten színdarabjában, választhat, hogyan akar cselekedni, az Úr mindössze a cselekvés feltételeit biztosítja számára.

Összegezve az eddig leírtakat: a cselekvés öt oka a léleknek helyet adó test, a téves énképpel rendelkező lélek, a cselekvést

68 Monier Williams: *ceṣṭā*, effort, endeavor, exertion.

69 Monier Williams: *daiva*, divine power or will, destiny, fate.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

megvalósító érzékszervek, melyeket az elme irányít, a törekvés, aminek következtében a *prāṇa* mozgásra készíti a testet, s az Úr, aki a szükséges eszközöket és végül a cselekedetei gyümölcsét is a lélek rendelkezésére bocsátja.

A cselekedet létrejöttében tehát fizikai és transzcendens okok egyaránt szerepet játszanak. A Felsőlélek és a lélek a transzcendens ok, ám az ő jelenlétük önmagában még nem fog anyagi testeket generálni, ahhoz, hogy ez megtörténjen, az Úrnak meg kell teremtenie a fizikai kozmoszt és a léleknek a téves énkép, a fizikai ego hatása alá kell kerülnie.

A fizikai természetet (*bhinnā prakṛti*)⁷⁰ három sajátságos jellemzővel rendelkező fő részre (*guṇa*) tagolhatjuk. Mivel ezek a lélekre hatva rájuk jellemző módon kötik meg őt,⁷¹ magyarul „kötőerőnek” nevezzük őket. (A *guṇa* szó kötelet is jelent.) A magát a fizikai természet alkotta testekkel azonosító (*ahankāra*) lélek önmaga – mivel nem anyagi – nem képes arra, hogy fizikai síkon cselekedjen, testének tettei pedig a kötőerők működésének eredményeképpen születnek meg.⁷² Ezért – bár az előbbieken a cselekvés egyik okaként utaltunk rá – „nemcselekvőnek” is nevezik, hiszen ahhoz, hogy tervei tettek képében öltsenek formát, az Úr alkotta fizikai természet közreműködése szükségeltetik.

A cselekvésre ösztönző három dolog a tudás, ami segít minket valaminek a megismerésében (*jñāna*), a tudás tárgya, amire a megismerés folyamata irányul (*jñeya*), s a megismerő, aki az adott tárgyat tanulmányozza (*parijñātr*). A tettek három

70 7.4.

71 14.9.

72 3.27.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

alkotóelemét a bennük használt eszközök, azaz az érzékszervek (*karaṇa*), a cselekedet (*karman*) és a cselekvő (*kartr*) alkotják.⁷³

A testet öltött lélek számára a cselekvés nem csupán lehetőség – kényszer.⁷⁴ A kötőerők a rájuk jellemző módon mindenkit cselekvésre ösztökélnek, s amíg a lélekre befolyással vannak, ösztönzésüknek senki sem állhat ellent.⁷⁵ Maguknak a tetteknek a legfőbb okaként a tizennyolcadik fejezet a szenvedélyt nevezi meg.⁷⁶

A cselekedetek a különféle érzékszervek által öltenek formát (*karmendriya*),⁷⁷ s az őket életre hívó kötőerőknek megfelelően három fő csoportba sorolhatóak.⁷⁸ A jóság (*sattva-guṇa*) erényes, tiszta, a szenvedély (*rajas*) szenvedést előidéző, míg a sötétség (*tamo-guṇa*) olyan tettekre készlet, melyeknek a jövőben tudatlanság lesz az eredményük.⁷⁹ A kötőerők cselekedetekre gyakorolt hatását a tizennyolcadik fejezet mutatja be.⁸⁰

„Azt mondják, azt a cselekedetet, melyet nem jellemez az eredményéhez való ragaszkodás, nem befolyásol vonzalom és ellenszenv, s megfelel a szentírások szabályainak, a jóság kötőereje uralja. Szendvélyesnek nevezik azt a tettet, melyet a kívánságok beteljesítésének

73 18.18.

74 18.60.

75 3.5.

76 14.7, 14.9, 14.12, 14.15.

77 3.6, 3.7.

78 18.19.

79 14.16.

80 18.23-25.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

vágya, a téves éntudat és a fáradságot nem ismerő törekvés kísér. Arról a tevékenységről, melyhez rombolás és erőszak társul, meggondolatlan, s az illúzióból sarjadzik, azt beszélük, hogy a sötétség hatása alatt áll.”

A kötőerők indukálta cselekedeteknek természetükből fakadóan háromféle eredményük lehet: kedvező, kedvezőtlen és vegyes.⁸¹ A *Bhagavad-gītā* kijelenti, hogy nincs jogunk tetteink gyümölcseinek élvezetéhez,⁸² s fősvénynek nevezi azokat, akik ezt mégis megteszik.⁸³ A világi haszon vágya a tudatlanság terméke.⁸⁴ A tudatlan emberek vágyaik beteljesülésének érdekében világi istenségeknek hódolnak,⁸⁵ s imáik rövid időn belül meghallgatásra találnak.⁸⁶ Ez tehát a tudatlanság útja, melyet követve az ember újabb és újabb születések magvait hinti el, ám számára sem veszett el minden, a Kṛṣṇa által átadott tudás tüze elhamvaszthatja e következményeket.⁸⁷

Tetteink tehát nem maradnak következmények nélkül, ám tudásra szert téve és cselekedeteink gyümölcseről lemondva megszabadulhatunk e következményektől,⁸⁸ s az Úr védelmére bízva magunkat visszatérhetünk eredeti lelki otthonunkba.⁸⁹ Ezt a tettek gyümölcseről való lemondást szanszkritul *tyāgának*

81 18.12.

82 2.47.

83 2.49.

84 2.43, 3.25, 3.26.

85 7.27.

86 4.12.

87 4.19, 4.37.

88 18.49.

89 18.56.

nevezik.⁹⁰

Mindezek ismeretében talán felmerülhet az emberben, hogy a cselekedetei következményét elkerülendő, felhagy minden tevékenységével, s tétlenséget fogad, ám a harmadik fejezet⁹¹ arra figyelmeztet, pusztán a munkánktól megválva nem érhetjük el a *naiṣkarmya*, az inaktivitás, a világi tettek következményeitől való mentesség⁹² állapotát. Ahhoz, hogy ez sikerüljön, meg kell válnunk a munkánk eredményéhez fűződő ragaszkodásunktól, így elégedettséget és függetlenséget nyerhetünk,⁹³ s a harmadik fejezet tanúsága szerint még a legfelsőbb Urat is elérhetjük.⁹⁴ Kṛṣṇa a szövegben azokat nevezi bölcsnek vagy jóginak, akik lemondtak a munkájuk eredményéről.⁹⁵ Mivel tetteik nem kötik őket az anyagvilághoz, a jógik jobbak azoknál, akik az élvezet vágyától fűtve cselekszenek.⁹⁶

Térjünk vissza egy pillanatra ahhoz a véleményhez, hogy a *naiṣkarmya* eléréséhez véget kell vetni mindenfajta cselekedetnek. Ezzel kapcsolatban Kṛṣṇa kihangsúlyozza, hogy vannak olyan minősített tevékenységek, melyek végzését sohasem szabad beszüntetni. Ezek közé tartozik az áldozás, az adományozás és az önsanyargatás.⁹⁷ Ez nem jelenti azt, hogy e tevékenységek esetében megengedett az, hogy érzékszerveink

90 18.2, 18.11.

91 3.4.

92 Monier Williams: *naiṣkarmya*, inactivity, abstinence or exemption from acts and their consequences.

93 4.20, 4.41, 5.13.

94 3.19.

95 2.51, 3.25, 3.28, 4.41, 5.12, 5.13, 6.1, 6.4.

96 6.46.

97 18.5.

kielégítésének vágyából fakadjanak, nem végezhetjük őket személyes haszon reményében, pusztán a kötelességtől hajtva vegyünk részt bennük.⁹⁸ A negyedik fejezetet olvasva kiderül, hogy ha nem vágyunk a munkánk eredményére, s csak annyit dolgozunk, hogy testünk fenntartását biztosíthassuk, büntelenek maradhatunk.⁹⁹ Némely jögi azért mond le tettei gyümölcseiről, hogy ez segítsen neki a Felsőlélek megpillantásában,¹⁰⁰ s a róluk való teljes lemondást a tizenkettedik fejezet a meditációnál is jobbnak tartja.¹⁰¹

A *karman* kifejezés nem pusztán „cselekvést” jelent, a *Bhagavad-gītāban* a szó „teljesítendő kötelességként” is megjelenik.¹⁰² A különféle kötelességeket a Védák leírásából ismerhetjük meg,¹⁰³ ezért annak megítélésében, hogy mit tegyünk és mit ne, mindig a szentírások szavát kell követnünk.¹⁰⁴ A Védák által meghatározott kötelességek képezik a *varṇāśrama* rendszerű társadalom működésének alapját,¹⁰⁵ s a tizennyolcadik fejezet ismerteti az egyes társadalmi csoportokra jellemző tevékenységeket.¹⁰⁶ E leírások is hangsúlyozzák a tettek kötőerőkkel való kapcsolatát, hisz a társadalom egyes osztályaiba való betagozódást az egyén személyes, a rá jellemző *guṇákból* eredő tulajdonságai teszik lehetővé.

98 18.6.

99 4.21.

100 13.25.

101 12.12.

102 2.47, 2.48, 3.8, 3.20, 4.15, 16.24, 18.7, 18.48.

103 3.15.

104 16.24.

105 4.13.

106 18.42-44.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

Vizsgáljuk meg, mit mond a *Bhagavad-gītā* e kötelességekről! Teljesítésük lehetősége egyben jog is,¹⁰⁷ melyet a Védák tanításán alapuló társadalom biztosít a tagjai számára. Akit a *sattva-guṇa* jellemez, akkor sem vonakodik attól, hogy tegye amit tennie kell, ha az kényelmetlenséggel vagy fájdalommal jár, s akkor sem ragaszkodik munkája eredményéhez, ha abból boldogságot meríthet.¹⁰⁸ Aki nem végzi el feladatait, az a szöveg szerint a szenvedély vagy a tudatlanság (sötétség) hatása alatt áll,¹⁰⁹ a bölcsek viszont mindenkit kötelessége teljesítésére ösztönöznek.¹¹⁰ A jógik a megtisztulásuk érdekében tesznek eleget ezeknek a kötelezettségeknek,¹¹¹ hiszen munkájuk segítséget nyújt nekik a tökéletesség elérésében.¹¹² Fontos elv, hogy az embernek a saját tulajdonságai alapján kiszabott kötelességét kell teljesítenie, mert ez megvédelmezi őt attól, hogy bűnbe essen.¹¹³ Ha mindeközben az Úrnál keres oltalmat, az Ő kegyelméből minden akadály elhárul előle, míg ha ezt elutasítja, hamarosan a romlás útjára lép.¹¹⁴

Kṛṣṇa a negyedik fejezetben megidézi a régmúlt idők bölcseit. Nem mulasztja el megjegyezni, hogy a velük szemben támasztott elvárásoknak a transzcendens ismeretében tettek eleget,¹¹⁵ s a harmadik fejezetből azt is megtudhatjuk, hogy bár

107 3.8.

108 18.10.

109 18.7-8.

110 3.26.

111 5.11.

112 3.20, 18.45, 18.46.

113 18.47.

114 18.57-58.

115 4.15.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

ez a tudás minden világi kötelesség fölé emel, aki bölcs, az a példamutatás kedvéért mégis teljesíti a reá kiszabottakat.¹¹⁶ Az Úr maga is hasonló jó példával jár elől,¹¹⁷ noha lévén a kötőerők ura és irányítója, neki nincs semmilyen elvégzendő feladata.¹¹⁸

Legyen az a társadalmi helyzetéből fakadó elfoglaltság vagy bármilyen más cselekedet, a tettek mindenképpen a fizikai valósághoz kötik az embert.¹¹⁹ A cselekvő helyzete ennek ellenére nem reménytelen, a *Bhagavad-gītából* megtudhatjuk, hogy kiszabadulhatunk e béklyók közül,¹²⁰ ha munkánk gyümölcseivel az Urat szolgáljuk.¹²¹ A Védák által előírt kötelességeknek az Úr öröme való teljesítését hívják áldozatnak.¹²²

A negyedik fejezet sokféle áldozatot felsorol,¹²³ majd kijelenti: anélkül, hogy áldozatokat mutatna be az ember, nem lehet sikeres sem itt, sem máshol.¹²⁴ (Sem a földi, sem a mennyei boldogság elérésében; sem ebben, sem a következő életében.) Az áldozatként teljesített kötelességekről azt tudhatjuk meg, hogy nem szennyezik be bűnnel az embert,¹²⁵ megszabadítanak az anyaghoz való kötődéstől,¹²⁶ az

116 3.25.

117 3.22-24.

118 3.22.

119 3.9 15.2.

120 2.39, 3.9, 3.31, 4.14, 4.41.

121 9.28, 12.6-7, 12.10, 18.56, 18.57.

122 3.9, 3.14.

123 4.25-30.

124 4.31.

125 5.10.

126 3.9.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

eredményük lelki (transzcendens),¹²⁷ anyagi javaink feláldozásának jutalma a lelki tudás,¹²⁸ aki áldozatokat mutat be, az jógi,¹²⁹ s aki az Urat szolgálja tetteivel, az végül is eléri Őt.¹³⁰ A negyedik fejezetben felsorolt áldozatok nem egyenértékűek,¹³¹ ám közvetve vagy közvetlenül mindegyikük az örök, abszolút cél felé vezeti az embert.¹³²

Az előző bekezdésben megemlítettem, hogy a kötelességek áldozatként való teljesítését – azáltal, hogy a cselekvőt a jógi névvel illeti – a *Bhagavad-gītā* közvetve jógaként definiálja. Ezt nevezik *karma*-jógának, s ez a szóösszetétel többször is felbukkan a szövegben.¹³³ Megtudhatjuk, hogy a *karma*-jógát az érzékszervek és az elme szabályozása jellemzi,¹³⁴ gyakorlása jobb a cselekvéstől való éretlen, képmutató tartózkodásnál,¹³⁵ s a kezdő jógiknak való.¹³⁶ A *karma*-jógát a megtisztulás, a lelki felemelkedés érdekében gyakorolják,¹³⁷ s a fizikai kötöttségek alóli felszabadulás felé vezet.¹³⁸ Mivel az ember anyagi javainak feláldozása a lelki, transzcendenst leíró tudás megszerzésével éri el a célját,¹³⁹ nem különbözik a *sāṅkhyától*,

127 4.23-24.

128 4.33.

129 4.25.

130 11.55.

131 4.33.

132 4.30.

133 3.3, 3.7, 5.2, 13.25.

134 3.7.

135 3.6-7, 5.2.

136 6.3.

137 5.11.

138 5.2, 4.41.

139 4.33.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

a *jñāna*-jógától,¹⁴⁰ s idővel annak az eredménye is elérhető általa.¹⁴¹

A megtisztulást biztosító *karma*-jóga a cselekvés magasabb rendű, önzetlen formája felé vezeti az embert.¹⁴² A tettek alsóbbrendű (*avara*)¹⁴³ típusát az erényes és a bűnös tevékenységek jellemzik.¹⁴⁴ Erényes tetteknek számítanak az előző bekezdésben említett áldozatok anyagi eredményekkel kecsegtető fajtái vagy a *Bhagavad-gītā* olyan hívő ember általi hallgatása, aki nem képes teljes mértékben elutasítani a világi cselekedeteket,¹⁴⁵ míg a démonok szörnyű, erőszakos tettei az utóbbi kategóriába tartoznak.¹⁴⁶ Azoknak akik el szeretnék kerülni az alacsonyrendű tevékenységeket, Kṛṣṇa a *buddhi*-jóga gyakorlását javasolja.¹⁴⁷ Ők az Úr oltalmába ajánlják magukat, így mindent megtudhatnak a magasabb rendű, lelki tettekről.¹⁴⁸ Ahhoz, hogy valaki a megfelelő elszántsággal tudjon haladni ezen az úton, mentesnek kell lennie a büntől, s múltjában olyan erényes cselekedeteknek kell sorakoznia, mint a *Bhagavad-gītā* üzenetének fentebb említett, önző vágyaktól még nem mentes hallgatása.¹⁴⁹

Az idáig leírtakban beszéltem a cselekvés öt okáról, a fizikai

140 A *sāṅkhya* filozófiát a *jñāna* jógik tanulmányozzák (3.3).

141 5.4.

142 5.11.

143 2.49, Monier Williams: *avara*, inferior, unimportant of small value, low, mean.

144 2.50.

145 18.71.

146 16.9.

147 2.49.

148 7.29.

149 7.28.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

természet szerepéről e tettek létrejöttében és minőségében, az egyén tettei eredményéhez fűződő viszonyáról, a kötelességekről, az áldozatról, a *karma*-jógáról, valamint arról, hogy mely tevékenység számít alacsony, és melyik magasrendűnek. Ezek ismerete mind-mind hozzásegít ahhoz, hogy megértsük, miért is nevezi Kṛṣṇa „ügyes cselekvésnek” a jógát, de hátra van még egy a témakörhöz tartozó fontos terület, melyről nem szabad megfeledkeznünk.

A negyedik fejezetben az Úr kijelenti, hogy sokszor még a művelt emberek is zavarban vannak a tett és a tétlenség mibenlétének megítélését illetően,¹⁵⁰ s mivel ennek ismeretében az ember minden kedvezőtlen dologtól, szerencsétlenségtől és büntől megszabadulhat, maga világítja meg e fogalmak jelentését Arjuna előtt:

„Nehéz megérteni a cselekvés témájának szövevényes részleteit. Tudnod kell hozzá, mit nevezünk tetteknek (*karman*), tiltott tevékenységnek (*vikarman*) és tétlenségnek (*akarman*). Aki a cselekvésben tétlenséget, és a tétlenségben cselekvést lát, az bölcs ember, s jóginak (*yukta*)¹⁵¹ hívják, bármit is tegyen.”¹⁵²

A cselekvés természetét már részletesen kielemeztem, s a fenti vers után Kṛṣṇa először a tétlenségről (*akarman*) beszél. Akkor nevezhető az ember valóban tétlennek, ha nem az érzéki vágyai szolgálnak a tettei mozgatórugójául (*kāma-saṅkalpa-varjitāh*).¹⁵³ Miért? Nos, az ilyen tevékenység

150 4.16-17.

151 Monier Williams: *yukta*, joined, united, connected.

152 4.17-18.

153 4.19.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

nem von maga után jövőbeni következményeket, azaz nem láncolja a cselekvőt a fizikai világhoz (*kr̥tvāpi na nibadhyate*),¹⁵⁴ így a nyolcadik fejezet már említett meghatározása alapján nem minősül cselekedetnek.

Az ember nem képes minden fizikai tettről lemondani,¹⁵⁵ mert a rá ható kötőerők szüntelenül munkára készítetik,¹⁵⁶ nem beszélve arról, hogy a teljes inaktivitás a test halálát jelentené. Az egyetlen lehetősége arra, hogy megmeneküljön tetteinek következményeitől, ha semmilyen ragaszkodás nem fűzi tevékenysége gyümölcseihez. A nyolcadik fejezet hatodik verse szerint az ember eljövendő testét a halála pillanatában felvillanó emlékei teremtik meg, s ebből megérthetjük miért okoz problémát a tettekhez és azok gyümölcseihez fűződő ragaszkodásunk. Ha a halálunk pillanatában a munkánk eredménye – azaz az általunk birtokolt dolgok, velünk kapcsolatban lévő személyek és elért pozíciók – vagy három anyagi okának egyike jár az eszünkben, újra fizikai testet kell öltönnünk. Aki mindezzel szemben közömbös, azt nem fenyegeti az a veszély, hogy halála pillanatában elméje beléjük kapaszkodna. Ezért mondja a negyedik fejezet tizenhatedik verse, hogy a jógi a cselekvésben tétlenséget, a tétlenségben pedig cselekvést lát. Világi ragaszkodástól mentes cselekedetei nem kötözik a fizikai léthez, s a vágyódó elme uralta testi inaktivitásról tudja, hogy az újabb születések okává válik.

A tiltott tett (*vikarman*) kifejezéssel a negyedik fejezet tizenhatedik versén kívül máshol nem találkozunk a könyvben, de a tiltott tevékenység természetére a korábban

154 4.22.

155 18.11.

156 3.5.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

elmondottakból is fény derült. A szentírások előírásait figyelmen kívül hagyó, önkényes tettek a *tamas*, a tudatlanság befolyásáról árulkodnak, s megfosztják a cselekvőt a siker, a boldogság és a fejlődés lehetőségétől.¹⁵⁷

Śrīla Bhaktivinoda Ṭhākura a második fejezet negyvenhetedik verséhez kapcsolódva a cselekvés témaköréhez tartozó, új, eddig még nem tárgyalt fogalmakat említi. Terjedelmes magyarázattal kiegészített fordítása így hangzik:¹⁵⁸

„A *karmának* három fajtája van: *karma*, *akarma* és *vikarma*. Ezek közül a *vikarma*, a bűnös cselekvés és az *akarma*, a *varṇāśrama* társadalmi rendszerben előírt vallásos kötelezettségek nem teljesítése módfelett kedvezőtlen. Nem szabadna vágynod rájuk! Válj meg a *vikarmától* és az *akarmától*, s kövesd megfontoltan a *karma* útját! A *karma* három formája a következő: mindennapi köteleességek (*nitya-karma*), alkalmi köteleességek (*naimittika-karma*) és a tett gyümölcseire vágyó cselekvés (*kāmya-karma*). E három közül az utolsó a legrosszabb. Azok, akik a *kāmya-karmával* foglalatoskodnak, tetteik gyümölcseinek okává válnak. Éppen ezért a saját érdekedben intelek attól, hogy a magadévá tedd a cselekvésnek ezt a formáját, mert aki így tesz, az a tettei eredményének okozójává válik. Jogod van ahhoz, hogy teljesítsd a számodra előírt köteleességeid, ám a tetteid gyümölcseire nem tarthatsz igényt. Azok számára, akik a jóga gyakorlásába kezdtek, egyedül a *nitya-* és a *naimittika-karma* létfenntartásukat

157 16.23.

158 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2001: 121-122.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

szolgáló elfogadása megengedett.”

Mindezeket figyelembe véve elmondhatjuk, hogy a címben szereplő „ügyes cselekvés” kifejezés a valódi *akarma*, a fizikai következményektől mentes tevékenységi formákra utal. Mivel tudata a transzcendensben merül el, bármit is tesz a jögi, mentes marad azok befolyásától. Az ilyen munkának a fő mozgatórugója a cselekvés két lelki oka, a lelki élvezetekre vágyó Úr és az Ő isteni vágyait beteljesíteni kívánó lélek. Az ilyen cselekedetek nem a kötőerők kényszeréből születnek, s nem a lélek személyes ambícióit szolgálják. Ez a lélek legfontosabb, örök kötelessége, a legmagasabb rendű munka és a legtisztább, legönzетlenebb áldozat.

3.3 Samādhi

A második fejezet ötvenharmadik verse a jóga és a *samādhi* közé tesz egyenlőségelet (*samādhāv acalā buddhis / tadā yogam avāpsyasi*).

Bár a *samādhit* általában a tudat koncentrációjával kapcsolatban emlegetik,¹⁵⁹ a szótárban lapozgatva úgy találjuk, hogy a *samādhi* és a „jóga” szó más közös jelentéssel is bír, az „összekapcsolódás”, „egyesülés”, „figyelem” mindkét kifejezés megfelelői között fellelhető.¹⁶⁰

A *samādhi* terminus a *Bhagavad-gītāban* a második fejezet negyvennegyedik versében bukkan fel először, ebből azt tudhatjuk meg, hogy a világi élvezetekhez és hatalomhoz való ragaszkodás megfosztja az embert attól az eltökéltségtől, amely a *samādhi* állapotának eléréséhez szükséges. Az ötvenharmadik *slokában* Kṛṣṇa ugyanennek az állításnak a másik oldaláról közelítve a témához, arról biztosítja Arjunát, hogy amennyiben a világi csábításokkal szemben közömbössé válik, tudata megszilárdulhat a *samādhiban*, s így eléri azt, amit jógának neveznek.

Ezután Arjuna megkéri Kṛṣṇát,¹⁶¹ mondja el neki, miről ismerhető fel az, aki elérte a *samādhit*? Bár Arjuna arra kérdez rá, az illető hogyan cselekszik, az Úr válaszában nem beszél konkrét tettekről, inkább a jögi külső történésekhez való viszonyát és az érzékszervei feletti uralmát hangsúlyozza. Nem csoda, ha tanítványa a későbbiekben ennek a tudatállapotnak az

159 Monier Williams: *samādhi*, concentration of the thoughts , profound or abstract meditation , intense contemplation of any particular object. (Ezek a kifejezések a *yoga* címszó alatt is fellelhetőek, szinte szóról szóra azonosan.)

160 Monier Williams: *yoga, samādhi* joining, union, attention.

161 2.54.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

elérését nem a cselekvéshez, hanem a tétlen meditációhoz köti.¹⁶² A negyedik fejezetben azonban találunk egy olyan kifejezést, amely kétséget kizáróan rávilágít arra, hogy a *samādhi* nemcsak a Patañjali jóga-rendszerében gyakorolt cselekvésmentes meditáció által jöhet létre, hanem a Legfelsőbb Úr aktív szolgálatával is elérhető. Ez a kifejezés a *brahma-karma-samādhi*,¹⁶³ amely „lelki tevékenységekben való elmerülést” jelent.

A *Bhagavad-gītā* hatodik fejezetében található,¹⁶⁴ a *samādhit* részletesen taglaló leírásban a kifejezés maga nem jelenik meg, ugyanakkor Śankarācārya,¹⁶⁵ Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura,¹⁶⁶ Baladeva Vidyābhūṣaṇa,¹⁶⁷ Bhaktivinoda Ṭhākura¹⁶⁸ és Śrīla Parbhupāda¹⁶⁹ is megerősítik, hogy Kṛṣṇa itt a *samādhiról* beszél.

Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa a következőket írja:

„Az Úr ebben a három és fél versben ismerteti a *samādhi* jellemzőit, bemutatva a *svarūpáját* [elsődleges vagy saját természet]¹⁷⁰ és hatásait (*phala*). A *samādhira* a jóga szó utal, melyet a fejezet tizenhatodik verse használ először ebben az értelemben. A *yat* ismételt használata a huszonharmadik versben található *taṁ vidyād*

162 3.1.

163 4.24.

164 6.20-23.

165 Śankarācārya 1901: 178.

166 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 340-341.

167 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 204-205.

168 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 341-343.

169 Bhaktivedānta Swami 2008: 294-296.

170 A fordító megjegyzése.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

yoga-samjñitam sorra vonatkozik – »tudd meg, ezt hívják jógnak«.

A *samādhī* (*yoga-sevayā*) gyakorolva a tudat minden más működést beszüntet, s mérhetetlen boldogságot tapasztal (*uparamate*). Az ember ebben az állapotban ahelyett, hogy szennyezett elméje segítségével a testét látná és megelégedne a fizikai érzéktárgyak szemléletével, megtisztult elméje segítségével (*ātmanā*) a saját lelki lényegét (*ātmānam*) pillanthatja meg. Ezek a sorok a jógát vagy a *samādhī* a várva várt eredményként (*phala*) írják le, melyet – a boldogságot és annak lényegi természetét (*svarūpa*) – a tudat belső funkciói fizikai érzéktárgyakkal kapcsolatos teljes megszűnésével lehet elérni (*citta-vṛtti-nirodha*).

A *samādhī* állapotában az ember megismerheti (*vetti*) a Brahman tökéletes helyzetét, melyet szűnni nem akaró boldogság jellemez. Ezt a lelki gyönyört a lélekhez tartozó értelem segítségével tapasztalja meg (*buddhi-grāhyam*), s nincs köze a fizikai érzékszervekhez vagy érzéktárgyakhoz (*atīndriyam*), így ezen az úton járva sohasem téved meg az *ātmā svarūpājāt* [lelki valóját]¹⁷¹ illetően (*tattvataḥ*).

E jógát elérve (*samādhī*) nem gondol arra, hogy bármi mást megkapjon, s a jóga ezen állapotában az sem zavarja meg, ha olyan nyomós oka van a szomorkodásra, mint például jeles fiának elvesztése.

Tudja, hogy a jóga – vagy más néven *samādhī* –

171 A fordító magyarázata.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

megszünteti a szenvedéssel való kapcsolatát. Kezdetben abban bizva (*nīścayena*) kell gyakorolnia (*yoktavyah*), hogy ha megteszi a kellő erőfeszítést, sikerrel jár. El kell kerülnie, hogy a szívébe reménytelenség férközzön (*nirviṅṅa-cetasā*), melynek hatására azt gondolná, hogy képtelen valóra váltani az álmát. Más szóval olyan nagy lelkesedéssel, kell gyakorolnia, amilyennel az a madár rendelkezett, amely elhatározta, hogy kiszárítja a tojásait elrabló óceánt.”

A *samādhi* szó legközelebb a tizenkettedik fejezet kilencedik versében, az előző *ślokára* utalva jelenik meg (*samādhātum*), amelyben Kṛṣṇa arra utasítja Arjunát, hogy elméjét és értelmét rászögezve öbenne merítse el a tudatát. Ez a *sādhana-bhakti*, a *bhakti*-jóga gyakorló szintjének legfelsőbb lépcsője. Aki eljutott a jóga ezen fokára, az az Úr kegyelmét elnyerve¹⁷² beléphet a transzcendens kapuján, melyen átjutva a természet kötőerői többé nem lehetnek rá hatással. Ezen a szinten sem tettei gyümölcse, sem az anyag fogságából való kiszabadulás nem érdekli többé (*mokṣa-laghutā-kāriṇī*),¹⁷³ így örök békére lel.¹⁷⁴

Címszavunkkal utoljára a tizenhetedik fejezet tizenegyedik versében találkozunk, az áldozás jóság (*sattva*) hatása alatt álló formájával kapcsolatban. A jóság tetteit nem a személyes érdek érvényesítése, hanem a kötelességtudat jellemzi, ezért Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa felteszi a kérdést: mi inspirálja az embert arra, hogy olyan áldozatot mutasson be, amely mögött

172 18.58.

173 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 665.

174 12.12.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

nincs önző motiváció?¹⁷⁵ A válasz az, hogy az embernek arra a gondolatra kell koncentrálnia (*samādhāya*), hogy ezt az áldozatot pusztán a Védák parancsainak szolgálatában kell bemutatnia (*yaṣṭavyam*), melyek erre kötelezik őt, s nem azért, hogy az eredményét élvezze.

A fentieket összegezve: a *samādhi* a jóga gyakorlásának legfelsőbb szintje, kapu, mely a transzcendenshez vezet. A tudat ilyen mértékű koncentrációjára csak a jóság kötőerejének oltalmát élvező jógik lehetnek képesek, az alacsonyabb kötőerők rabságában szenvedők elméjét túlságosan felkavarják az élvezet és hatalom ígéretével kecsegtető érzéktárgyak. Mindezek ellenére a *samādhi* nem kötődik a tétlenséghez, hiszen az önzetlen áldozatok bemutatásának is fontos eleme.

175 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 502.

3.4 Aszketizmus

A hatodik fejezet második verse a jógát a *sannyāsával*, az aszketizmussal, a világtól való elfordulással, lemondással felelteti meg (*yaṁ sannyāsam iti prāhur / yogam*).

A *Bhagavad-gītāban* javasolt aszketizmus gyakorlásához az embernek nem kell feltétlenül „hivatásos” aszkétává, *sannyāsinná*¹⁷⁶ válnia, az aszketizmus lényegi elemét, a világi javakról való lemondást – ahogy azt Kṛṣṇa a hatodik fejezet első versében elmondja – a társadalom bármely tagja gyakorolhatja. Később, a tizennyolcadik fejezet, ennek szellemében határozza meg a *sannyāsa* jelentését: *kāmyānām karmaṇām nyāsam / sannyāsam kavayo viduḥ* – „a bölcsek a *sannyāsát* az érzéki vágyak sarkallta cselekvésről való lemondásként ismerik”.¹⁷⁷

Ha a *sannyāsa* gyakorlásához az embernek mindenképpen szerzetesi fogadalmat kellene tennie, a jóga művelése – mivel Kṛṣṇa a *sannyāsát* a jógával azonosítja – csak a *brāhmaṇák* csoportjának privilégiuma lenne, mivel az ilyen fogadalomtétel joga csak őket illeti meg. Arjuna *kṣatriya*, a harcoshadrend tagja, ezért Kṛṣṇa többször is értésére adja, hogy nem tagadhatja meg a saját társadalmi helyzetéből fakadó kötelessége teljesítését.¹⁷⁸ A jóság kötőerejének befolyása alatt álló *brāhmaṇák*¹⁷⁹ elég nyugodt elmével rendelkeznek ahhoz, hogy képesek legyenek

176 Monier Williams: *sannyāsin*, one who abandons or resigns worldly affairs, an ascetic, devotee (who has renounced all earthly concerns and devotes himself, to meditation and the study of the *āranyakas* or *upaniṣadas*, a Brahman in the fourth *āśrama* [q.v.] or stage of his life.)

177 18.2.

178 2.27, 2.47, 18.7.

179 18.41-42.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

követni a szerzetesi élet szabályait, ám azok számára, akik még nem tisztultak meg ennyire, az ő példájuk utánzása az elbukás veszélyét rejtene magában.¹⁸⁰

Ahogy azt már a korábbi alfejezet is megerősítette, a kötőerők foglyaként a cselekvéstől való abszolút mentesség nem lehetséges, ezért – bár a világi kötelezettségeik teljesítése alól feloldozást nyernek – a *sannyāsa āśramāba* lépett *brāhmaṇák* sem bújhatnak ki mindenfajta tevékenység alól. Az áldozás, adományozás és megfelelő mértékű önsanyargatás gyakorlása őket is kötelezi.¹⁸¹

A hatodik fejezetben, miután a jógát és a lemondást egyként definiálja (6.2), Kṛṣṇa kijelenti, hogy senki sem válhat jógivá, ha nem mond le önös vágyairól (*saṅkalpa*),¹⁸² majd két verssel később azt is tudomásunkra hozza, hogy az, akinek ez teljes mértékben sikerült, fejlett jóginak tekinthető. Ebből világossá válik, hogy a vágyaktól való mentesség nem előfeltétele annak, hogy az ember a jóga gyakorlásához láthasson, a világiakról való lemondás és a jógában való fejlődés egymással karöltve járó, párhuzamos folyamat.

A fentiek ismerete magában foglalja a választ Arjunának az ötödik fejezet elején elhangzó kérdésére: „Mi jobb? A lemondás (a *jñāna*-jóga) vagy a *karma*-jóga gyakorlása?”¹⁸³ Bár Kṛṣṇa azt mondja, hogy ha az ember a két út bármelyikét is követi, a legnagyobb áldásban részesülhet, a *karma*-jógát ítéli jobbnak. A lemondás önmagában, a jóga összekapcsoló

180 3.35.

181 18.5.

182 Monier Williams: *saṅkalpa*, conception or idea or notion formed in the mind or heart, (esp.) will, volition, desire, purpose.

183 5.1.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

gyakorlatai nélkül nem emeli fel az embert,¹⁸⁴ sőt még szenvedést is okoz neki.¹⁸⁵ Ezzel ellentétben az, aki a *karma*-jóga útját követve gyakorolja a lemondást, megszabadul a tettei okozta megkötöttségtől,¹⁸⁶ s mivel lemondása nem a külsőségek elutasításában, hanem a világi hívságoktól való belső elkülönülésben mutatkozik meg, megtapasztalhatja a világi tevékenységektől mentes élet boldogságát.¹⁸⁷ Az ilyen boldog ember semmire sem vágyik és senkit sem gyűlöl.¹⁸⁸

Akár a *karma*- akár a *jñāna*-jóga útját követve mond le valaki arról, hogy a mulandó dolgokat birtokolja, amikor teljes mértékben megválnak világi ambícióitól, többé már nem kötik meg tettei.¹⁸⁹ A fizikai reakcióktól való mentesség ígérete önmagában nem szolgál valódi pozitív jövőképpel, csupán a negatív következmények elkerüléséről biztosít bennünket. A *Bhagavad-gītā* tovább megy ennél, a lemondáshoz párosuló jövőendő pozitív képét is felvillantva. Lemondásunknak az Úr Kṛṣṇa javát kell szolgálnia,¹⁹⁰ s aki ennek szellemében cselekszik, azt nagyon hamar¹⁹¹ a legfelsőbb, örök lakhely várja, az időtlen béke isteni birodalma.¹⁹²

Összefoglalva az alfejezetet: a *Bhagavad-gītā*ban a jógával egyként emlegetett aszketizmus az élvezet vágyától való megszabadulást jelenti. Ezt a legtöbben a *karma*- néhány

184 3.4.

185 5.6.

186 4.41.

187 5.3.

188 5.3.

189 18.12, 18.49.

190 3.30, 9.27-28, 18.57.

191 12.6-7.

192 18.62.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

kivételes személy pedig a *jñāna*-jóga gyakorlásával is elérheti, ám az ember lelkileg akkor nyer a legtöbbet, ha a *bhakti* útján halad, s a Legfelsőbb Úr kedvét keresve mond le mindenről.

3.5 A szenvedéssel való kapcsolat megszűnése

A hatodik fejezet huszonharmadik verse „a szenvedéssel való kapcsolat megszűnése” jelentést rendeli a jógához (*duḥkha-samyoga- / viyogaṃ yoga-samjñitam*).

Ahhoz, hogy „a szenvedéssel való kapcsolat megszűnése” kifejezést a jóga definíciójaként használhassuk, meg kell értenünk, mit ért a *Bhagavad-gītā* a „szenvedés” fogalma alatt.

A *Gītā* által ezzel kapcsolatban használt *duḥkha* szó azt jelenti: „kényelmetlenség”, „fájdalom”, „szomorúság”, „nehézség”,¹⁹³ „szenvedés”.¹⁹⁴ A tizenharmadik fejezet hetedik verse szerint a szenvedés a fizikai test (*kṣetra*)¹⁹⁵ átalakulása. A test hatodik érzékszerve az elme,¹⁹⁶ s az érzelmek megtapasztalása az elme működési területe. Az ember az elméjében végbemenő folyamatoknak köszönhetően képes átélni a boldogságot és a szenvedést. A szenvedés néha a fizikai testben végbemenő változások közvetlen érzékeléséhez, a születéshez, a betegséghez, az öregséghez és a halálhoz kapcsolódik,¹⁹⁷ ám pusztán az emberben felmerülő baljós gondolatok is előidézhetik.¹⁹⁸

A tizedik fejezet Kṛṣṇát jelöli meg a szenvedés forrásaként,¹⁹⁹ a tizenharmadik fejezet huszonegyedik verse pedig azt állítja, hogy a gyötrelmek megtapasztalása a *puruṣának* köszönhető. A *Bhagavad-gītāban* háromféle

193 Monier Williams: *duḥkha*, uneasiness, pain, sorrow, trouble, difficulty.

194 Bhaktivedānta Svāmī Language School 2005: 234.

195 13.2.

196 15.7.

197 13.9, 14.20.

198 1.28-46.

199 10.4.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

puruṣáról esik szó, az első az esendő, a második a megronthatatlan lélek,²⁰⁰ s a harmadik a mindkettőjük felett álló tévedhetetlen Úr.²⁰¹ Noha a tizedik fejezet elolvasása után joggal gondolhatná azt az ember, hogy itt ez utóbbiról van szó, a következő két vers minden kétséget kizárólag rávilágít arra, hogy nem az Úr, hanem a lélek a szenvedés előidézője. A huszonkettedik versből megtudhatjuk, hogy az a *puruṣa*, aki a szenvedés okozója, kapcsolatban áll a kötőerőkkel, s élvezni próbálja azok termékeit, ám a hetedik fejezet tizenharmadik versére emlékezve már tudhatjuk, hogy a Legfelsőbb Úr a kötőerők felett áll. A tizenötödik fejezet által említett megronthatatlan léleknek – ahogyan az az említett *ślokából* is kiderül – szintén nincs kapcsolata a természet kötőerőivel. A huszonharmadik vers azután világossá teszi, hogy létezik egy magasabb rendű *puruṣa* is, aki kiválóbb (*paramātmā*) az esendő, a kötőerők termékeit élvezni óhajtó léleknél.

Annak megértéséhez, hogy miért jelenik meg mind a Legfelsőbb Úr, mind az esendő lélek a szenvedés okaként a szövegben, gondoljunk vissza a második alfejezetre, ahol a cselekvés öt oka között a lélek és a Felsőlélek egyaránt helyet kapott. Mivel nincs semmi, aminek ne Kṛṣṇa lenne a forrása,²⁰² Ő minden ok eredeti oka,²⁰³ rajta kívül minden csupán másodlagos ok lehet.

A tizennegyedik fejezet a szenvedést a *rajas* gyümölcseként emlegeti,²⁰⁴ az ötödik fejezet pedig az érzékszervek

200 15.16.

201 15.17.

202 10.8.

203 Bhaktivedanta Swami 2008: 82.

204 14.16.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

érintéktárgyakhoz való kapcsolódásának tulajdonítja.²⁰⁵ Valóban, a tizenharmadik fejezetből világossá válik, hogy amikor az ember boldogság utáni törekvését a szenvedély kötőereje irányítja, a kezdetben kellemes érzéki tapasztalatok idővel olyanná válnak, akár a méreg.²⁰⁶ A tizenhetedik fejezet kilencedik versében erre egy konkrét példát is találhatunk. Azok, akiket a szenvedély befolyásol, rajonganak az intenzív ízekért, szeretik, ha valami erősen savanyú, sós, esetleg csípős. Ha nem parancsolnak vágyaiknak, kedvenc ételeik előbb-utóbb megbetegítik őket, s amit kezdetben élvezettel fogyasztottak, az szenvedésük forrásává válik. Bár a *rajasnak* alárendelt cselekvés a jövőben bajokhoz vezet, az, aki ennek a kötőerőnek a hatása alatt áll, nem tudja megfelelő türelemmel viselni e következményeket, s mivel azonnali enyhülésre vágyik, a felmerülő nehézségek könnyen a kötelességei elhanyagolására inspirálják.²⁰⁷ Ez a későbbiekben természetesen csak tetézni fogja a gondjait.

Fontos, hogy az ember megértse, mind a boldogság, mind pedig a szenvedés ideiglenes állapot csupán,²⁰⁸ ám azt is elengedhetetlen felismernie, hogy a születés, a betegség, az öregség és a halál őt, aki a fizikai elemektől minden tekintetben különböző lélek, szükségtelenül kínozzák.²⁰⁹ Aki számára ez világossá válik, az erőfeszítéseket fog tenni annak érdekében, hogy végérvényesen megszabadulhasson a szenvedéstől. Az élőlényeknek a gyötrelmek elkerülését célzó lépései általában

205 5.22.

206 18.38.

207 18.8.

208 2.14.

209 13.9.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

csak az aktuálisan fenyegető bajok elleni fellépésre korlátozódnak, de az ilyen reaktív viselkedés inkább a szenvedély, mintsem a jószág terméke,²¹⁰ azaz csak súlyosbítani fogja a problémákat.

A *Bhagavad-gītāban* számtalan olyan vers található, amelyben a *duḥkha* szó a *sukha* kifejezés párjaként jelenik meg.²¹¹ A *sukha* szó „boldogságot” jelent,²¹² melynek a kötőerők jellemezte három formájáról a tizennyolcadik fejezetben olvashatunk. A szenvedély megjelenésének a

210 18.38. A hivatkozott vers a szenvedély termékének nevezi az olyan boldogságra való törekvést, amelyet az azonnali élvezet reménye jellemez, ám ez az öröm a későbbi szenvedés forrásává válik. A szenvedő ember az azonnali enyhülést keresi, ezért mondom, hogy az ennek érdekében tett erőfeszítéseit a szenvedély uralja. Természetgyógyászként azt tapasztalom, hogy aki betegséggel vagy fájdalommal küszködik, általában szívesebben és gyakrabban választ valami olyan terápiát, ami elnyomja vagy enyhíti a tüneteit, mintsem, hogy egy radikális, a kezdeti lépésekben bizonyos nehézségekkel járó életreformot hajtson végre. A hátfájással küszködők szívesen eljönnek egy a panaszaikat ott és akkor megszüntető masszázusra, de nagyon nehéz őket rávenni arra, hogy rendszeres tornával és a testtartásuk korrigálásával a fájdalmaik okától váljanak meg. Az ilyen terápia rövid távon ugyan használ, ám mivel megszünteti a fájdalmat, amely a beteget motiválta, a bajok ezen motiváció híján való elhanyagolása miatt a betegség súlyosbodásához vezet. A masszázsnál még jobb példa a csontkovácsolás, amely bár az adott pillanatban ténylegesen javítja a közérzetet, hosszú távon alkalmazva a gerinc ízületi szalagjainak megnyújtásával az eredetinel sokkal súlyosabb probléma forrása lehet.

211 2.14, 2.15, 2.38, 2.56, 6.7, 6.32, 10.4, 12.13, 12.18, 13.7, 13.21, 14.24, 15.5.

212 Monier Williams: *sukha*, easiness, comfort, prosperity, pleasure, happiness.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

következménye mindig szenvedés, így a *rajas* hatása alatt még a boldogság is szenvedéssé válik, ám a jóság által uralt boldogságról azt mondja Kṛṣṇa, hogy az a *duḥkha*, a gyötrellem megsemmisüléséhez vezet. A harminchatodik és harminchetedik *ślokát* együtt magyarázva Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa a következőket írja:

„Az *abhyāsād ramate* kezdetű másfél vers a jóság kötőereje jellemezte boldogságot mutatja be. Az az öröm, amely nem az érzéktárgyakkal való kapcsolatból fakadó röpke elégedettségérzet, hanem a rendszeres gyakorlás (*abhyāsa*) eredménye, a jóság minőségében lakozik, s ezt megélve az ember túllép a *samsārán (duḥkhāntam nigacchati)*. Kezdetben (*agre*) – mivel mindaddig, amíg az *ātmā* nem a testtől különböző, önálló entitásként nyilvánul meg, az elme megzabolázása rendkívül nehéz – mindez keserű méregnek tűnik és sok-sok szenvedéssel jár, később azonban, a *samādhi* elérésének köszönhetően (*pariṇāme*), amikor az *ātmā* a testtől világosan elkülöníthetővé válik, a nektár záporához hasonlatos édességűnek tűnik. Az ilyen jóság uralta boldogság az *ātmāra* irányított figyelem hatására megtisztult értelemről fakad. Ez a tisztaság a fizikai dolgokkal való kapcsolat szennyeződésének tökéletes megszűnését jelenti.”

A szenvedést tehát a jóság kötőerejének hatása alatt álló boldogság szüntetheti meg végérvényesen azáltal, hogy a kötőerőkön való felülemelkedéshez segíti az embert.²¹³ Ennek

213 14.20.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

elérésére a jóga gyakorlása (*abhyāsa*) kínál lehetőséget,²¹⁴ ezért olvashatjuk azt a hatodik fejezetben,²¹⁵ hogy a jóga útjának – jóságra jellemző szabályozott életvitelt igénylő – követése elpusztítja a gyötrelmeket, s a fejezet huszonharmadik verse ezért mondja azt a jógáról, hogy az a szenvedéssel létesített kapcsolat megszűnése. A jóga fontosságát az ötödik fejezet is hangsúlyozza, ahol Kṛṣṇa kijelenti, jóga nélkül még a *sannyāsa*, a lemondás is szenvedést szül.²¹⁶ Ennek kapcsán az embernek óhatatlanul eszébe jut a tizenkettedik fejezet, melynek ötödik verse a megnyilvánulatlan Brahmanhoz való ragaszkodás útját gyötrelmekkel telinek írja le. Ezt az utat a *jñāna*-jógát gyakorló *sāṅkhyák* járják,²¹⁷ akik a világnak hátat fordítva, szerzetesként élnek.

Kṛṣṇa érdekes módszert követ, miközben azon fáradozik, hogy Arjunát megmentse a további gyötrelmektől. Azt állítja, ha barátja harcol, kevesebbet kell szenvednie, mintha meghátrálna, mert egy hozzá hasonlatos hős számára a vitézségének megkérdőjelezéséből származó szégyen okozza a legnagyobb fájdalmat.²¹⁸ Ezt elkerülendő, kijelenti, hogy Arjunának túrnie kell a szenvedést,²¹⁹ majd olyan gyakorlatokról beszél neki, melyeket a herceg önmagukban is nehézséggel telinek talál.²²⁰ Ezután viszont – bár a nyilvánvaló kellemetlenségekkel járó önfegyelmezés fontos és

214 14.26.

215 6.17.

216 5.6.

217 3.3, 5.25 Monier Williams: *r̥ṣi, r̥ṣati jñānena saṃsāra-pāram*.
Bhaktivedanta Swami 1996: 906.

218 2.36.

219 2.14.

220 6.34.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

elkerülhetetlen voltát sohasem kérdőjelezi meg – a kilencedik fejezetben azt mondja, annak a titkos tudománynak, melyet most fel fog tárni előtte, a pusztá gyakorlása is (és nemcsak a végeredménye) örömmel tölti el a jógit,²²¹ s minden akadályt elhárít az útjából.²²² Ez megerősíti a tizennyolcadik fejezet korábban említett leírását, amely a szenvedés megszűnését olyan gyakorlatok eredményeként írja le, melyek maguk is megpróbáltatásokat ígérnek.

A megpróbáltatásoktól való megszabadulás az Úr kegyelme,²²³ amit elnyerve az ember az Ő örök birodalmába léphet.²²⁴ Mivel ezt a birodalmat a *Bhagavad-gītā* a szenvedésekkel teli fizikai természetből való kiszabadulással kapcsolatban említi, joggal feltételezhetjük, hogy a világi gyötrelmekhez hasonlatos kínok ott nem tapasztalhatóak. Ezt erősíti meg a tizennegyedik fejezet huszonhetedik verse is, amely a Brahmant boldogság-természetűnek írja le. Kṛṣṇa többször is kijelenti, hogy a jógik végül az Ő birodalmába jutnak.²²⁵

Összegzésül elmondhatjuk: a szenvedés a test átalakulása folytán jön létre, melynek az Úr teremtése szolgáltat alapot, s melyet a lélek okoz azzal, hogy a téves éntudata hatására a szenvedély kötőereje által inspirált cselekedetekbe bonyolódik. Tudáshoz jutva felismerheti, hogy a szenvedés életének nem elengedhetetlen tartozéka, s a jóság minőségében lévő boldogság elérését lehetővé tévő gyakorlatokat végezve

221 9.2.

222 9.1.

223 2.64-65.

224 15.5.

225 8.14, 9.28, 9.34, 10.10.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

megszabadulhat tőle. Teljes mértékben csak az Úr kegyelme mentheti meg őt a szenvedéstől, melyet elnyervén az Ő legfelsőbb otthonába eljutva végképp maga mögött hagyhatja a gyötrelmek fizikai világát.

3.6 Tudás

A tizenharmadik fejezet tizenkettedik és tizenharmadik verse a jógát a tudással azonosítja (*mayi cānanya-yogena / bhaktir avyabhicāriṇī [...] etaj jñānam iti proktam*).

A *Bhagavad-gītā* a test (*kṣetra*) valamint a testet ismerő lélek és Felsőlélek (*kṣetrajña*) ismeretét nevezi tudásnak (*jñāna*).²²⁶ A tizedik²²⁷ és a tizenötödik²²⁸ fejezet tanúsága szerint, ahogy mindennek, a tudásnak is Kṛṣṇa a forrása, az utóbbiban azonban nem általánosan, mindenek eredetként, hanem a mindenki szívében jelenlévő Felsőlélekként, a tudás közvetlen okaként adja tudtunkra, hogy tőle származik a tudás, az emlékezet és a felejtés. A *Śrī Caitanya-caritāmṛta*²²⁹ azt írja, hogy az Úr a szentírásokon és a lelki tanítómesteren keresztül, valamint Felsőlélek formájában oktatja a tudatlanságba süllyedt lelkeket. A Felsőlélek az elsődleges lelki tanítómester, akitől nemcsak a tudás, de a tudás megértésének képessége is származik.²³⁰ A *Bhagavad-gītā* azonban nemcsak ezt írja róla. Azt mondja, Ő maga a tudás, a tudás tárgya és célja (*jñāna-gamya*),²³¹ tehát a tanulás az Ő megismerését, a hozzá fűződő kapcsolatunk újjáélesztését szolgálja.

A tizenharmadik fejezet azt is tudásnak nevezi, ami segít ennek a kapcsolatnak az életre keltésében.²³²

226 13.3. Monier Williams: *jñāna*, becoming acquainted with, knowledge, (esp.) the higher knowledge (derived from meditation on the one Universal Spirit).

227 10.4.

228 15.15.

229 Bhaktivedanta Swami 1996: 1003. *śāstra-guru-ātma-rūpe*.

230 7.8.

231 13.18.

232 13.8-12.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

„Alázat, tisztesség,²³³ erőszakmentesség, türelem, őszinteség, a lelki tanítómester szolgálta, tisztaság, állhatatosság, önkontroll, közömbösség az érzéki vágyakat felkeltő dolgokkal szemben, a téves énkép hiánya, a születés, a halál, az öregség és a betegség okozta szenvedések helyes perspektíva jellemezte megítélése, a világiakhoz való ragaszkodás nélküli élet, mentesség a túlzott kötődéstől a gyermekhez, feleséghez, házhoz, s mindahhoz, ami hozzájuk tartozik, a kívánatos és a kellemetlen történések közbeni állandó kiegyensúlyozottság, az irántam érzett vegyítetlen odaadás jogájának rendületlen gyakorlása, örök lakhelyem ebben a világban megtalálható formájának szolgálata, nem kötődni a világi emberek társaságához, a lelket leíró tudomány állandó tanulmányozása, és az igazságot bemutató tudás értékének felismerése mind-mind tudás, s az, ami ezektől eltér, tudatlanság.”

A valódi tudás fizikai világban való megjelenése a *sattva-guṇának* köszönhető,²³⁴ s a három minőségi kategória, a jóság, a szenvedély és a sötétség még a tudáson is nyomot hagy.²³⁵ Az az ismeret, amely által az ember a sokféle élőlényben az egy és nem változó lelki természetet látja, a jóság tulajdonságával rendelkezik.²³⁶ Az, amelyiknek

233 Az összes az irodalomjegyzékben megtalálható angol nyelvű kiadás a *pridelessness* („büszkeségtől való mentesség”) vagy annak egy változatát használja, de ezt a jelentést a rendelkezésemre álló szótárak nem tartalmazzák.

234 14.17.

235 18.19.

236 18.20.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

birtokában a látásmódja felett a különbségtétel uralkodik, s különféle fajok különböző rendű és rangú egyedeit látja, a szenvedély terméke,²³⁷ míg az, amely csupán egyetlen tevékenységhez köti az embert, hiányos és logikátlan, a tudatlanság szülötte.²³⁸ Teljes tudással az rendelkezik, aki megérti az Urat,²³⁹ hisz ahogy azt már korábban is elmondtam, Ő maga a tudás.²⁴⁰

A tudás a jószágban élők testének minden kapuját (az érzékszervek nyílásait) beragyogja,²⁴¹ ám – egy kötőerő terméke lévén – meg is köti őket.²⁴² Áthatja a *brāhmaṇák* tevékenységeit,²⁴³ de teljességében csak az Úr *bhaktáinak* lehet a birtokában.²⁴⁴ A tanulás az áldozás egy formája,²⁴⁵ s aki a szentírásokat tanulmányozva megértette azok végkövetkeztetését, a Legfelsőbb Úr imádatába kezd.²⁴⁶ Kṛṣṇa őt tekinti a legjobbnak az erényesek között,²⁴⁷ a tanulmányainak eredménye az Úr előtti teljes meghódolás lesz.²⁴⁸

Az a folyamat, amely során a lélek a tudatlanságba merül, a szenvedély kötőereje befolyásának növekedésével veszi

237 18.21.

238 18.21.

239 18.50.

240 10.38.

241 14.11.

242 14.6.

243 18.42.

244 13.19.

245 4.28, 4.33, 9.15, 18.70.

246 7.16.

247 7.17-18.

248 7.19.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

kezdetét. Akiket a *māyā*, az Úr illúzió-energiája megfosztott a tudásuktól, felhagynak az Úr szolgálatával.²⁴⁹ Egyre inkább vágyaik rabjaivá válnak,²⁵⁰ melyek az érzékszerveiken, az elméjükön és az értelmükön keresztül fosztják meg őket tudásuktól.²⁵¹ A Legfelsőbb Úr helyett a világ istenségeit imádják,²⁵² így egyre mélyebbre süllyednek,²⁵³ s bukásuk eredményeként mindinkább úrrá lesz rajtuk a tudatlanság.²⁵⁴ A tudatlanok a jámbor lelkű tudósokkal ellentétben démoni természettel bírnak,²⁵⁵ s tudatlanság hatása által befolyásolt ismereteik sem nekik, sem másnak nem válnak hasznára.²⁵⁶

Vannak olyan vallási csoportosulások és egyházak, melyek tagjaival beszélgetve jóval többet hallhatunk a gonoszról, mint Istenről. A *Bhagavad-gītā* ez nem jellemző. Noha az előző bekezdésből kiderült, hogy sokat foglalkozik a tudatlansággal, ne higgyük azt, hogy a hívek tudatlansággal való riogatása jellemzi, a tudás és hatásainak dicsőítése is megjelenik számos versében.

Ha tudáshoz jutunk, a tudatlanságból eredő kétségeink eltűnnek,²⁵⁷ s a szenvedés tudatlanság által felkorbácsolt óceánján még a legbűnösebb ember is átkelhet, ha az igaz tudás hajójának menedékét választja.²⁵⁸ A könyv a tudást – erejét

249 7.15.

250 3.39.

251 3.40.

252 7.20.

253 9.24.

254 5.15, 14.8, 14.9, 14.16.

255 16.4.

256 9.12.

257 4.42.

258 4.36.

3. A JÓGA DEFINÍCIÓJA

szemléltetve – néha kardként,²⁵⁹ máskor tűzként²⁶⁰ vagy a jóga tüzének fényeként emlegeti.²⁶¹ A tanulás elkezdéséhez hit szükségeltetik,²⁶² s akinek a kétségei szertefoszlottak, nem ragaszkodik a munkája gyümölcséhez és megéri lelki természetét, azt nem kötik meg a tettei.²⁶³ A tudást a jóga tökéletességét elért ember idővel belülről is megtapasztalhatja (4.38), tudása szétoszlatja szíve sötéttségét,²⁶⁴ s a Legfelsőbbet felfedve előtte²⁶⁵ örök elégedettséggel jutalmazza meg.²⁶⁶

Szeretnék most visszatérni a tudás tizenharmadik fejezetben található definíciójához, amelynek kapcsán Śrīla Prabhupāda érdekes kijelentést tesz. A vers magyarzatában azt mondja: „A tudás annak megértése, hogy a lélek és a Felsőlélek egyek, mégis különböznek egymástól.”²⁶⁷ Az Úr és a lélek egyidejű azonosságának és különbözőségének Śrī Caitanya Mahāprabhu tanításán alapuló *acintya-bhedābheda-tattvának* nevezett doktrínája a *gauḍīya-vaiṣṇava* tanítványi láncolat sajátja. Ennek alátámasztására általában a *Bhagavad-gītā* kilencedik fejezetének negyedik versét szokás idézni,²⁶⁸ ám a *puruṣa* szó kettős jelentését kihasználva Śrīla Prabhupāda itt is megragadja az alkalmat a megemlítésére, hiszen a bengáli *vaiṣṇava* tanítások szerint ez az Isten, a lélek és a világ kapcsolatát

259 4.42.

260 4.37.

261 4.27.

262 4.39.

263 4.41.

264 10.11.

265 5.16.

266 6.8.

267 Bhaktivedanta Swami 2000: 641.

268 Bhaktivedanta Swami 1995: 341.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

tökéletesen bemutató filozófiai rendszer.²⁶⁹

Az alfejezet témáját összefoglalva elmondhatjuk, hogy a tudás a test, a lélek és a Felsőlélek kapcsolatának ismerete, mely a kötőerők által beszennyeződve sajátos szemléletmódot kölcsönöz a léleknek. E szemléletmódnak az adott minőségtől függően több vagy kevesebb köze lesz a valósághoz, s ennek megfelelően ösztönzi őt arra, hogy egy bizonyos módon cselekedjen. A tudás elsajátítása és a gyakorlatba való átültetése megtisztítja és megszabadítja a lelket az anyag fogságából, valamint segít neki az Úrhoz fűződő kapcsolata helyreállításában. Arról, hogy milyen személyes tulajdonságok szükségesek ahhoz, hogy az ember tanulmányai sikeresek legyenek, a második fejezetben már beszéltem.

269 Bhaktivedanta Swami 1994: 715.

4. A jógamezoaik

Az előző fejezetben azt vizsgáltam meg, hogyan definiálja a *Bhagavad-gītā* a jógát, majd feltérképeztem a különféle definíciókban használt kifejezések szövegbeni előfordulását és jelentését. Ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk arról, mi a „jóga” szó meghatározása, most össze kell vetnünk és amennyiben szükséges, szinkronba kell hoznunk egymással ezeket a definíciókat.

Az előző fejezetben foglaltak alapján megfogalmazott meghatározások a következők:

Samatva – a pszichés funkcióknak a külső környezet ingereitől független egyensúlya.

Kauśala-karma – olyan cselekvés, amely nem vezet egy újabb fizikai test kifejlődéséhez.

Sannyāsa – lemondás az önös vágy vezérelte cselekvésről.

Samādhi – Istenen nyugvó tudat.

Duḥkha-samyoga-viyoga – a szenvedéssel való kapcsolat megszakítása.

Jñāna – a test, a lélek és a Felsőlélek ismerete.

A felsorolt meghatározások alapján a következő definíciót alkottam meg: a *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amellyel a cselekvő nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja, amely nem predesztinálja őt a későbbiekben egy fizikai testben való megszületésre, megvédi a szenvedéstől, aminek végzése közben tudatát – függetlenül attól, hogy a környezete ehhez kedvező vagy kedvezőtlen feltételeket teremt – Istenre összpontosítja, s amit a saját

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

magát, a testét és mindkettőjük Urát megvilágító tudás birtokában végez.

Annak ellenére, hogy ez a meghatározás a *Bhagavad-gītāban* található kijelentésekre épül, ellentmondásba kerül a mű azon szavaival, amelyek a kezdő jógikról beszélnek, akiknek a tettei nem mentesek az önzéstől²⁷⁰ és akik ha nem fejlődnek tovább, akkor csupán ezeket a kezdőknek való gyakorlatokat végezve nem tudják elkerülni azt, hogy újra meg kelljen születniük.²⁷¹ A *Bhagavad-gītā* őket is jóginak nevezi, ezért az előbb megfogalmazott definíciót ki kell bővítenünk, hogy a jóga minden formájára és minden szintjére érvényes meghatározáshoz jussunk.

A fentiek alapján: a *Bhagavad-gītā* jóganak nevezi azt a tevékenységet, amellyel a cselekvő – legalább részben – nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja, amely tökéletes formájában nem predesztinálja őt a későbbiekben egy fizikai testben való megszületésre, legalább bizonyos mértékben megvédi a szenvedéstől, aminek végzése közben tudatát – ha már előrehaladott a gyakorlataiban, akkor függetlenül attól, hogy a környezete ehhez kedvező vagy kedvezőtlen feltételeket teremt – valamilyen istenségre összpontosítja, s amit a saját magát, a testét és mindkettőjük Urát megvilágító tudás birtokában vagy ennek megszerzése felé haladva végez.

Összeállt hát a mozaik, s miután darabjai a helyükre kerültek, megpillanthattuk a *Bhagavad-gītā* jógáról alkotott teljes képét. Ezzel kapcsolatban két kérdéscsoport vetődött fel

270 4.25, 7.16.

271 8.25.

bennem:

1. A *Bhagavad-gītāban* a „jóga” kifejezés nem mindig szerepel önálló szóként, sokszor valamilyen szóösszetétel tagjaként jelenik meg. Az összetételekre vajon érvényes-e a fentebb található definíció? Ha igen, mi szükség az összetételre? Ha nem, akkor az azt jelenti, hogy a *Bhagavad-gītā* sokféle jógáról beszél és ahhoz, hogy megfelelő képet alkothassunk a jóga *Gītāban* betöltött szerepéről, mindegyiket külön-külön definiálnunk kell?
2. A harmadik fejezetet azzal kezdtem, hogy a „jóga” szót általában „leigázásnak”, „megzabolázásnak”, „összekapcsolásnak” fordítják. Ez az általánosan használt értelmezés, hogyan illeszkedik a jóga *Bhagavad-gītāból* elének táruuló képehez? Alkalmazhatjuk-e itt is a tanulmányunk tárgyát képező kifejezésnek ezeket a jelentéseit?

Először azt fogom megvizsgálni, hogy a „jóga” szó milyen szóösszetételekben szerepel. Mivel írásomban a jógát mint gyakorlatrendszeret veszem görcsö alá, most az Arjuna problémájára megoldást nyújtó jógát tanulmányozom, s azokat az összetételeket, amelyekben a kifejezés pusztán hangalakjában azonos ezzel, vagy az összetétel másik tagja úgy kapcsolódik hozzá, hogy magának a „jóga” szónak a jelentését nem változtatja meg, nem veszem figyelembe.²⁷²

272 Ilyen például a *niryoga-kṣema* kifejezés a második fejezet negyvenötödik versében. A jelentésen nem változtató összetételre a negyedik fejezet huszonhetedik versében találhatunk példát, ahol a „jóga tüze” szókapcsolatban a „tűz” szó a „jóga” jelentését, minőségét nem másítja meg.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

Az említett szempontokat érvényesítve tizenegyféle szóösszetételt találtam a szövegben, melyek a következők: *buddhi*-jóga, *jñāna*-jóga, *karma*-jóga, *ātma-samyama*-jóga, *sāṅkhya*-jóga, *brahma*-jóga, *abhyāsa*-jóga, *sannyāsa*-jóga, *mad*-jóga, *bhakti*-jóga és *dhyāna*-jóga. Ezek közül a tizenkettedik fejezet tizenegyedik versében található *mad*-jóga a *bhakti*-jógával azonos, így tíz kifejezésünk maradt.

Annak eldöntésében, hogy e jógákra teljesen új definíciót kell-e keresnünk vagy az előző fejezetben olvasottak alapján kialakított meghatározás rájuk is érvényes-e, az ötödik fejezet eleje lehet segítségünkre,²⁷³ ahol Kṛṣṇa azt mondja Arjunának, hogy nem elég művelt az, aki a *sāṅkhya* és a jóga útját egymástól különbözőnek látja, mert aki az egyikükön halad, az mindkettő célját eléri. A *sāṅkhya* és a „jóga” szavak használatával Kṛṣṇa a harmadik fejezet harmadik versére utal vissza, ahol azt mondta, hogy a *sāṅkhyák* a *jñāna*-jógát, a jógik pedig a *karma*-jógát gyakorolják.

A hatodik fejezet harmadik versében Kṛṣṇa kijelenti, hogy a kezdő jóginak, aki szeretne felemelkedni a jóga szintjére, kötelessége teljesítését ajánlják (*karma*-jóga), míg annak, aki már elérte a jógát, a fizikai teste alapján meghatározott kötelességeiről való lemondást. A következő *śloka* arról is tájékoztat, hogy az, aki már a jóga helyzetébe emelkedett, sem az érzéktárgyakhoz, sem az elérésükre irányuló cselekedetekhez nem ragaszkodik, s nincsen semmilyen önös célja.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a jóga egy, s amikor valaki ennek az egy jógának valamely elemét a többinél

273 5.4.

hangsúlyosabban gyakorolja, akkor azt az elemet kiemelve illetjük az általa preferált gyakorlatsort egy bizonyos szóösszetétellel. Az elmondottakból kiderült: az, hogy mi lesz fontos a jóginak, a jógában elért fejlettségétől függ. A felemelkedés lépcsőjére éppen csak fellépő kezdő számára a világi természete alapján kijelölt kötelessége önzetlen áldozatként való teljesítése hoz áldást, míg az, aki már nem ragaszkodik a fizikai érzéktárgyakhoz és az ellenőrzése alatt tudja tartani az elméjét, jobb, ha felhagy e kötelességek teljesítésével és bensőjében imádja tovább az Urat.

A kezdő jógit a cselekedetei tétlenné teszik, amikor az Úr örömét szem előtt tartó tettei elvonják a figyelmét az érzéktárgyakról, mivel így önző vágyaktól mentesen, az Úr érdekében jár el, s tevékenysége nem kényszeríti őt egy újabb porhüvelybe. A fejlett jógi a tétlenségben cselekszik, mert miközben a fizikai síkon inaktívvá vált, szolgálata a meditációjában folytatódik tovább. A jógában a cselekvés egyesül a tétlenséggel, mert bármelyiket is gyakorolja helyesen a jógi, a végeredménye ugyanaz lesz: elnyeri az Úr áldását. A „jóga” szót ebben az értelemben lehet „egyesülésként”²⁷⁴ fordítani.

Szeretnék még visszatérni a „jógát” magukban foglaló szóösszetételekhez. Amint azt láthattuk, a tízből hármat, a *karma*-jógát, a *jñāna*-jógát és a *sāṅkhya*-jógát maga a *Bhagavad-gītā* nevezte azonosnak. Az *abhyāsa*-jóga a jóga tökéletességet megelőző, gyakorló szintje,²⁷⁵ a kifejezés nem indokolja azt, hogy valamilyen speciális, az eddigi definíciótól

274 Monier Williams: *yoga*, union, combination.

275 Monier Williams: *abhyāsa*, repeated or permanent exercise, discipline, use, habit, custom.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

különböző jelentést társítsunk hozzá. A *sannyāsa*-jóga²⁷⁶ a tettek eredményéről való lemondással kapcsolatos (*karma*-jóga), a *buddhi*-jógát pedig a *bhakti*-jógával azonosíthatjuk,²⁷⁷ így már csak négy egymástól különböző kifejezésünk maradt. Az *ātma-saṁyama*-jóga a test és az elme fegyelmezését jelenti, amely az eddig tárgyalt folyamatokban is nagy szerepet játszik, a *dhyāna*-jógát pedig a tizenharmadik fejezet huszonötödik verse említi együtt a *sāṅkhya*- és a *karma*-jógával, megjegyezve, hogy mindhárom célja az *ātman* megismerése. Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa²⁷⁸ és Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura²⁷⁹ az ötödik fejezet végén található²⁸⁰ *brahma*-jóga szóösszetételt a Felsőlélek megtapasztalásával hozzák kapcsolatba, ami szintén azonos a *dhyāna*-jóga eredményével. A listánk két egymásnak megfelelőített kifejezésre szűkült le, a *bhakti*- és a *buddhi*-jógára. Ezeket kell megvizsgálnunk ahhoz, hogy megtudjuk, a jógának a fejezet elején megfogalmazott általános definíciója alkalmazható-e minden jógával kapcsolatos szóösszetételre, vagy esetükben valamilyen más meghatározás után kell kutatnunk.

Nézzük tehát, hogyan érvényes az általam alkotott definíció a *bhakti*-jógára:

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amellyel a cselekvő – legalább részben – nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja. – A kilencedik fejezet huszonhatodik versében Kṛṣṇa azt kéri Arjunától, hogy áldozzon neki

276 4.41, 9.28.

277 10.10, 18.55-57.

278 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 186.

279 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 311.

280 5.21.

bhaktival – odaadással – néhány levelet, virágot, gyümölcsöt és egy kis vizet, a következőben pedig azt, hogy cselekedeteivel, ételeivel, áldozataival, adományaival és önfegyelmező gyakorlataival is Őt szolgálja.

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amely tökéletes formájában nem predesztinálja az embert a későbbiekben egy fizikai testben való megszületésre. – A tizenkettedik fejezet hetedik versében Kṛṣṇa arra tesz ígéretet, hogy rövid időn belül kimentí a fizikai létezés óceánjából azt, aki a *bhakti*-jógában imádja Őt.

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amely legalább bizonyos mértékben megszünteti az ember szenvedését. – A kilencedik fejezetben Kṛṣṇa arról biztosítja barátját, hogy hívei (*bhaktái*) örök békére lelnek és sosem vesznek el,²⁸¹ a tizennegyedik fejezet végén pedig arról,²⁸² hogy elérik a Brahmant, amelyet örök boldogság jellemez.

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, aminek végzése közben az ember a tudatát valamilyen istenségre összpontosítja. – Sok olyan vers van, amelyben Kṛṣṇa arra utasítja Arjunát, hogy állandóan emlékezzen rá,²⁸³ s ezt a *bhakti*-jógában tegye.

A jógát a fejlett jögi pszichés funkcióknak a külső környezet ingeritől független egyensúlya jellemzi. – A tizenkettedik fejezet végén található felsorolás²⁸⁴ többször, többféleképpen is megemlíti, hogy Kṛṣṇa *bhaktáját* nem

281 9.31.

282 14.26-27.

283 9.34, 18.65

284 12.13-19.

befolyásolják az öt körülvevő dolgok, minden körülmények között semleges és kiegyensúlyozott marad.

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amit a saját magát, a testét és mindkettőjük Urát megvilágító tudás birtokában vagy ennek megszerzése felé haladva végez. – A tizenharmadik fejezet tizennyolcadik verse azt mondja az Úrról, hogy Ő maga a tudás, s a *Bhagavad-gītā*ból megtudhatjuk, hogy az *ananya-bhakti*, a vegyítetlen odaadás által lehet Őt megismerni.²⁸⁵

A fentiekből világossá vált, hogy a *Bhagavad-gītā* jógát leíró meghatározása a *bhakti*-jógára is jellemző, így a szövegben szereplő szóösszetételek egyike sem kívánja meg a jóga vagy valamely jógafajta eddigiektől eltérő definiálását.

A *bhakti*-jógával kapcsolatban meg kell említenünk Śrīla Prabhupādának a hatodik fejezet utolsó verséhez fűzött magyarázatát, amelyben azt írja, hogy a „jóga” kifejezés értelme a *bhakti*-jógában teljesedik ki, mert minden más jóga fokozatosan az igazi cél, a *bhakti*-jóga felé vezet az embert.²⁸⁶ Ezt a kijelentést Kṛṣṇa azon szavaival állíthatjuk párhuzamba, melyekben a jóga fejlett szintjét nevezi jógának. A *Bhagavad-gītā*ban a szó néha általánosságban szerepel,²⁸⁷ néha valamilyen szóösszetételben megjelenve a gyakorlatok egy meghatározott szegmensére vonatkozik,²⁸⁸ míg máskor ugyanilyen speciális értelemben jelenik meg a szövegben, de önmagában áll, s azt, hogy pontosan mit jelöl, a

285 8.22, 11.54.

286 Bhaktivedanta Swami 2008: 320.

287 2.48.

288 3.3.

szövegkörnyezetből tudhatjuk meg.²⁸⁹ Śrīla Prabhupāda itt azt állítja, hogy a jóga célja a *bhakti*-jóga, egészen pontosan „a *bhakti* elérése a *bhakti*-jógában”, ezért mondja azt, hogy a jóga valójában a *bhakti*-jógával azonos.

Mielőtt tovább elemezném a jóga és a *bhakti*-jóga viszonyát, megválaszolom a fejezet elején a második kérdés csoportba sorolt kérdéseket: a „jóga” szó általánosan használt és általam idézett fordításai hogyan illeszkednek a jóga *Bhagavad-gītā*ból elénk táruló képéhez? Alkalmazhatjuk-e itt is a tanulmányunk tárgyát képező kifejezésnek ezeket a népszerű jelentéseit?

289 5.4.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

Az „egységről” korábban már írtam, de az általam adott magyarázata nem a szó széles körben használt értelmezésén alapult. A jóga az Istennel való egység elérését szolgálja, ahogy az a hetedik fejezetben áll, amikor Kṛṣṇa kijelenti, hogy arra, aki felemelkedett a tudás síkjára (*jñānin*) úgy tekint, mint saját magára, s az ötödik fejezet is bemutatja az egység egy fajtáját, amikor azt tudhatjuk meg belőle, hogy azok, akiknek az elméjét már nem zavarhatja meg semmi, a Brahmanhoz hasonlatosan hibátlanok, s már a Brahmanban élnek.²⁹⁰

Nézzük most a következőket, a „megzabolázást” és a „leigázást”:

Sok olyan verset találunk a műben, amely az érzékszervek és az elme szabályozásának fontosságát hangsúlyozza.²⁹¹ A *Bhagavad-gītā* jógájában fontos szerepet kap az érzékszervek leigázása, megteremtése.

A „jóga” szót egy másik jelentésének megfelelően „összekapcsolásként” is fordíthatjuk. Ez a *Bhagavad-gītāban* általában a Legfelsőbbel való kapcsolat megteremtését jelenti,²⁹² de találhatunk benne olyan verset is, amelyben a félistenek²⁹³ imádatára utal.²⁹⁴

290 5.19.

291 3.7, 3.41, 6.26, 18.51.

292 Ide nem szűrok be meghatározott versekre való hivatkozást, mert rengeteg van belőlük, a félisteneket imádó jógikra vonatkozó vers is tartalmaz a Legfelsőbbel való kapcsolatra utaló kijelentést.

293 Félisteneknek azokat a *Bhagavad-gītā* által *deváknak* vagy *devatáknak* nevezett istenségeket nevezem, akik ugyan kiemelkedő és hatalmas élőlények, de halandóak és nem rendelkeznek a Legfelsőbb Úr hatalmával.

294 4.25.

4. A JÓGAMOZAIK

Összegezve a fentieket: ebben a fejezetben megalkottam a jóga átfogó, a *Bhagavad-gītā* kijelentésein alapuló definícióját, és megvizsgáltam, hogy ez a definíció érvényes-e a műben említett különféle jógafajták esetében, különös tekintettel a *bhakti*-jógára. Azt is górcső alá vettem, hogy a szó általánosan használt értelmezése, hogyan illeszkedik a jóga *Bhagavad-gītā*ból elénk táruló képéhez.

5. A bhakti-jóga

A *Bhagavad-gītā* hatodik fejezetének negyvenhetedik verséhez fűzött magyarázatukban mind Bhaktivinoda Ṭhākura,²⁹⁵ mind Śrīla Prabhupāda²⁹⁶ kijelentik, hogy csak egyetlen jóga létezik. Śrīla Prabhupāda azt állítja, hogy ez az egyetlen jóga a *bhakti*-jóga, s minden más jóga csupán a *bhakti bhakti*-jógában való elérésének az eszköze.

Arról, hogy mivel támaszthatjuk alá azt a vélekedést, hogy mindössze egyetlen jóga létezik, az előző fejezetben már beszéltem. A jóga definíciójának a *bhakti*-jógára való alkalmazását is megvizsgáltam, s úgy találtam, az általam adott meghatározás minden aspektusa fellelhető a *bhakti*-jógában. Mivel Śrīla Prabhupāda azzal indokolta a *bhakti*-jógát kitüntető kijelentését, hogy a jógai fejlődése a *bhakti bhakti*-jógában eléréséig vezet, annak kell utána járnunk, vajon a *bhakti*-jóga és a *bhakti* tényleg olyan előkelő helyet foglal-e el a *Bhagavad-gītā*-ban?

Bár a jóga harmadik fejezetben vizsgált definícióiban a *sannyāsa*, a *jñāna* és a *karman* szó is megtalálható, ezek önmagukban, nem pedig a „jóga” kifejezéssel közös szóösszetétel formájában szerepelnek a definitív jellegű versekben, így nem állíthatjuk, hogy a *Bhagavad-gītā* a jógát a *sannyāsa*- a *jñāna*- vagy a *karma*-jógának feleltetné meg. A *bhakti* azonban még önálló szóként sem lelhető fel az említett meghatározásokban, így a *bhakti*-jóga fontosságának megállapításához a szöveg más részeit kell görcső alá vennünk.

A műben közel ötven olyan verset találunk, amiben a *bhakti*

295 Bhaktivinoda Ṭhākura 2006: 168.

296 Bhaktivedanta Swami 2008: 320.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

szó szerepel. Csak azokat fogom közülük elemezni, amelyek a *bhagavad-bhaktival*,²⁹⁷ a Legfelsőbb Úr iránti odaadással kapcsolatos kifejezéseket tartalmazzák. Ennek az egyik oka az, hogy Śrīla Prabhupāda a *bhakti*-jóga terminust kizárólag csak ebben az értelemben használja, a másik pedig a *Bhagavad-gītā* szövegében rejlik, amely a más istenségek iránti odaadást egyértelműen elítéli.²⁹⁸

A negyedik fejezet harmadik versében Kṛṣṇa azt mondja Arjunának, hogy mivel tanítványa az Ő híve (*bhakta*), felfedi előtte a jóga ősi titkát. Arjuna hívő voltát azért említi meg, mert ahogyan az a későbbi versekből nyilvánvalóvá válik, Kṛṣṇát csak a tiszta, minden önös kívánságtól mentes szolgálói érthetik meg,²⁹⁹ sőt, később az Úr azt is megtiltja Arjunának, hogy olyanoknak adja tovább az általa elmondottakat, akik nem *bhakták*.³⁰⁰

A hetedik fejezet tizenhetedik verse kiemeli az előző *slokában* említett erényes emberek közül, s a legjobbnak nevezi azt a tanult hívőt, aki teljes mértékben a *bhakti*-jóga gyakorlásába merül. Kṛṣṇa később *mahātmānak*, nagy léleknek hívja,³⁰¹ s azt mondja róla, hogy úgy tekint rá, mint saját magára.³⁰² Bár a versek itt a *jñānin* szót használják, a szövegből egyértelműen kiderül, hogy nem egy hétköznapi

297 Monier Williams: *bhagavadbhakti*, devotion to *bhagavat* or Kṛṣṇa.

298 7.20, 9.23.

299 8.22, 11.54, 13.11, 13.19, 18.55. Ezek a versek mind kijelentik, hogy a hívek megérthetik az aktuálisan tárgyalt témát, de nem mindegyikük említi ezzel kapcsolatban egyértelmű kizáró okként a *bhakti* hiányát.

300 18.67.

301 7.19.

302 7.18.

jñāna-jógiról van szó, hanem olyasvalakiről, aki eljutott a tiszta odaadó szolgálathoz (*eka-bhakti*).

A nyolcadik fejezet tizedik verséből azt tudhatjuk meg, hogyan lehet elérni a Legfelsőbb Urat. Ez a *śloka* a fizikai gyakorlatokkal keveredő *bhaktit* mutatja be, melynek gyakorlása nagyon nehéz. A tizennegyedik versből kiderül, hogy az, aki nem törődik a fizikai gyakorlatokkal, hanem kizárólag az odaadó meditációt választja, sokkal könnyebben célt ér, s a huszonkettedik vers megerősít bennünket abban, hogy a jóga eredményének elérése kizárólag a *bhaktinak* köszönhető, nincs szükség a légző- vagy testgyakorlatokra. Itt emlékezhethetünk a harmadik fejezetre, amelyben Kṛṣṇa kijelenti, hogy az olyan anyagi megoldások, mint a vallásos kötelességei megtagadása nem szüntetik meg az ember alárendeltségét a *karman* törvényének, ahogy pusztán a szerzetesi ruha felöltése sem ajándékozta meg a lelki tökéletességgel, s az ötödik fejezet hatodik verse is eszünkbe juthat, ahol az áll, hogy a pusztán lemondás a jóga, vagyis az elme az Úrra való összpontosításának gyakorlása nélkül csak a szenvedés forrása lesz.

A kilencedik fejezet³⁰³ *mahātmāknak*, az isteni természet védelme alatt álló nagy lelkeknek nevezi a *bhaktákat*,³⁰⁴ akiket az Úr a későbbiekben arról biztosít, hogy elfogadja a neki szóló felajánlásukat,³⁰⁵ s mindannyian elnyerték a szívét.³⁰⁶ Kṛṣṇa *bhaktái* felé tett gesztusai ezzel nem érnek véget. Azt mondja, hogy szolgáját még akkor is szentnek kell tekinteni, ha

303 9.13.

304 9.14.

305 9.26.

306 9.29.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

miközben szüntelenül őt imádja, valamilyen súlyos bűnt követ el,³⁰⁷ mert annak köszönhetően, hogy a helyes irányban halad, hamarosan makulátlan jelleművé válik.³⁰⁸ Fontos megjegyeznünk, hogy ilyen kijelentést a könyvben csak a *bhaktákkal* kapcsolatban találunk. Miután mindezt tudunkra adta, arról is biztosít mindenkit, hogy Őt imádva a társadalom alacsonyabb rétegeinek tagjai is elérhetik az élet legfőbb célját,³⁰⁹ nem beszélve azokról, akik helyzetükből fakadóan eleve tisztának számítanak.³¹⁰ Miután mindezt kinyilatkoztatta, határozottan arra utasítja Arjunát, hogy állandóan gondoljon rá, legyen a *bhaktája*, Őt imádja és előtte tiszteljen,³¹¹ majd kijelenti, hogy tiszta híve biztosan eléri őt.³¹² Az Úr harmincnegyedik versben található parancsa olyannyira fontos, hogy a könyv végén szinte az egész verset szóról-szóra megismétli.³¹³

A *Bhagavad-gītā* tizenkettedik fejezete a *Bhakti-jóga* címet viseli, s Arjuna arról faggatja benne Kṛṣṇát, ki tud többet a jógáról? Az, aki megfelelően gyakorolja a *bhakti-jógát*, vagy az, aki személytelen formájában imádja az Urat?³¹⁴

Azok a jógik, akik szeretnének jártasságot szerezni a lelki témákban, ám még nem jutottak el addig a felismerésig, amiről a hetedik fejezet tizenkilencedik verse beszél (*vāsudevaḥ*

307 9.30.

308 9.31.

309 9.32.

310 9.33.

311 9.34.

312 11.55.

313 18.65.

314 12.1.

sarvam iti), s nem értik meg azt, hogy az Úr Kṛṣṇa minden, hajlamosak arra, hogy a *bhakti*-jóga gyakorlása helyett az Úr személytelen formáját imádják.

Kṛṣṇa válaszában megerősíti korábbi kijelentését,³¹⁵ miszerint minden jógik között a *bhakti*-jógit tekinti a legtökéletesebbnek.³¹⁶ A kilencedik fejezet elején megtudtuk, hogy a *bhakti*-jóga gyakorlása örömteli,³¹⁷ míg ez a fejezet arról tájékoztat, hogy az Isten személytelen formáját előnyben részesítő meditáció gyakorlása sok szenvedést tartogat a jógik számára.³¹⁸ Itt feltehetjük a kérdést, melyik jóga felel meg jobban a definíciónak, miszerint a jóga a szenvedéssel való kapcsolatunk felszámolása? Az, amelyet gyakorolva az ember csak a tökéletesség szintjét elérve szabadulhat meg a szenvedéstől, vagy az, amelyben maga a gyakorlás is örömteli?

A hetedik vers arról is biztosít minket, hogy a *bhakti*-jóga útján járva nagyon gyorsan átkelhetünk a világi lét halállal terhes óceánján, s itt gondoljunk vissza a korábbi fejezetekre, amelyekből már tudjuk, hogy a félisteneket imádó jógik eljuthatnak ugyan imádott uruk lakhelyére, de egy idő után újra vissza kell térniük a földre.³¹⁹ (A nyolcadik fejezetben szintén olyan jógikról hallhatunk, akiknek vissza kell térniük a földre).³²⁰

A tizenharmadik verssel kezdődően Kṛṣṇa a *bhakták* tulajdonságainak felsorolásába kezd, s közben többször is

315 6.47.

316 12.2.

317 9.2.

318 12.5.

319 9.21.

320 8.24-25.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

kijelenti, hogy hívei kedvesek a szívének. Ez is a *bhakti* fontosságát bizonyítja, hiszen az egész könyvben csak egyetlen helyen nyilatkozik hasonlóan olyasvalakiről, akit nem a *bhaktájának*, hanem *jñāninnak* nevez, ám róla is kiderül, hogy tudásának köszönhetően a vegyítetlen odaadó szolgálatot gyakorolja.³²¹

Kṛṣṇa a tizennyolcadik fejezet végén, mielőtt befejezné Arjuna tanítását, a következőket mondja neki:³²²

„Halld még egyszer szavaim lényegét, azt ami a legmagasabb rendű, a legnagyobb titok, s melyet azért tárok fel előtted, mert nagyon szeretlek! Rám gondold, az én hívem légy, engem imádj, s előttem hajts fejet! Ha így teszel, hozzám térsz meg, ezt megígérem neked, kit felettébb kedvelek.”

Ez a *Bhagavad-gītā* tanításának az összegzése. Itt a *bhakti*-jógán kívül más jógáról nem esik szó, ám a következő versben Kṛṣṇa azt a parancsot adja tanítványának, hogy ezen (a *bhakti* gyakorlásán) kívül minden más kötelességétől váljon meg, s kizárólag nála keressen menedéket.

A *Gītā* utolsó olyan verséből, amiben a *bhakti* szó felbukkan, arról szerezhetünk tudomást, hogy az, aki a *Bhagavad-gītāt* elmagyarázza a *bhaktáknak*, *parā-bhaktit* gyakorol, nagyszerű szolgálatot végez az Úrnak, s nem férhet hozzá kétség, hogy eléri Őt. Emlékezzünk vissza a korábbiakra: Kṛṣṇa azt mondja a *Bhagavad-gītāról*, hogy csak a *bhakták* hallhatják, s most azt is megtudtuk, hogy az, aki a híveinek elmagyarázza a benne foglaltakat, az a *parā-bhaktival*

321 7.17.

322 18.64-65.

foglalatoskodik. Ha a hallgatóságnak *bhaktákból* kell állnia, s a könyv tartalmának ismertetése *parā-bhakti*, mi másról szólhatna a mű, mint a *bhaktiról*?

Ebben a fejezetben arra kerestem a választ, milyen bizonyítékot találunk a *Bhagavad-gītāban* Śrīla Prabhupāda azon kijelentésére vonatkozólag, hogy a jóga valójában *bhakti*-jógát jelent. Mivel Ő Isteni Kegyelmeisége a fenti állítását azzal indokolta, hogy a jóga fejlődése a *bhakti*-jógában éri el a csúcspontját, megvizsgáltam a *bhakti* szót tartalmazó és esetenként a hozzájuk közvetlenül kapcsolódó verseket. A szöveg vizsgálatának eredményét a következőképpen foglalhatjuk össze:

Krṣṇa, a *Bhagavad-gītā* elbeszélője kijelentette, hogy a szavait a *bhaktáknak* szánta, a *bhakták* képesek megérteni, és aki elmagyarázza nekik, az a legmagasabb rendű *bhaktit* gyakorolja. A hetedik fejezetből kiderült, hogy aki tökéletes tudás birtokában van, az meghódol előtte és a tiszta *bhakti* gyakorlásába kezd. A nyolcadik fejezetből azt tudtuk meg, hogy a Legfelsőbb Úr elérésében csak a *bhakti*-jóga lehet a segítségünkre, a mechanikus gyakorlatokhoz való ragaszkodás csupán késlelteti az előrehaladást és bizonytalanná teszi a végeredményt. A kilencedik fejezet számtalanképpen dicsőíti és nagy lelkeknek nevezi a *bhaktákat*, akik annyira kedvesek az Úrnak, hogy még a bűneikkel szemben is elnézőbb. A tizenkettedik fejezetben az Úr Arjuna kérdésére válaszolva kijelenti, hogy azt tekinti a legfejlettebb jóginak, aki a *bhakti*-jóga útját követi, s többször is hangsúlyozza, hogy a *bhakták* mennyire kedvesek neki. Ez a fejezet azt is deklarálja, hogy a *bhakti* követője másokkal ellentétben nagyon hamar megszabadulhat az anyag fogságából. Az utolsó fejezet

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

végéhez közeledvén Kṛṣṇa összefoglalja mondandója lényegét, s arra utasítja Arjunát, hogy minden más kötelességet félretéve keressen menedéket az Ő odaadó szolgálatánál.

Ezen áttekintés fényében bizonyítottnak látom Śrīla Prabhupāda kijelentését, mely szerint a jóga valójában *bhakti*-jógát jelent, s minden más jóga a *bhakti* elérésében teljesedik ki.

6. A bhakti definíciója

Az előző fejezetben a *Bhagavad-gītā* kijelentései alapján bizonyítottam Śrīla Prabhupādának a jóga és a *bhakti*-jóga azonosságára vonatkozó megállapítását. Miután ezen állítást elfogadva a jógát és a *bhakti*-jógát egynek tekinthetjük, s ez utóbbinak külön definícióját nem találjuk meg a műben, a jóga már korábban elfogadott meghatározását kell alkalmaznunk a *bhakti*-jógára vonatkozólag is. Ahogy az a tanulmányom negyedik fejezetéből kiderült, ennek nem is látom akadályát. Ezzel azonban egy új lehetőség kínálkozik fel előttünk annak bizonyítására, hogy a jóga valójában *bhakti*-jógát jelent.

A fenti tétel igazolását eddig csak a *Bhagavad-gītā* szövegében kerestem, ám nézzük meg, mi történik akkor, ha a *bhaktival* foglalkozó más művek által adott *bhakti*-definíciókat vetjük össze a jógáról alkotott saját meghatározásunkkal. Amennyiben megegyeznek, illetve nem kerülnek egymással ellentmondásba, az megerősíti a Śrīla Prabhupāda által megfogalmazottakat, ha pedig az ellenkezőjével találkozunk, akkor abból arra kell következtetnünk, hogy 1.) a jóga nem azonos a *bhakti*-jógával, vagy 2.) a *bhaktinak* a referenciául használt műben érvényes jelentése különbözik az összehasonlítás alapját képező irodalomban szereplőétől.

Emlékeztetőül álljon itt a jógának a tanulmányom 4. fejezetében megfogalmazott definíciója:

„a *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amellyel a cselekvő nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja, amely nem predesztinálja őt a későbbiekben egy fizikai testben való megszületésre, megvédi a szenvedéstől, aminek végzése közben tudatát –

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

függetlenül attól, hogy a környezete ehhez kedvező vagy kedvezőtlen feltételeket teremt – Istenre összpontosítja, s amit a saját magát, a testét és mindkettőjük Urát megvilágító tudás birtokában végez”.

Mivel itt azt vizsgáljuk, hogy a *bhakti*-jóga tényleg a jóga legmagasabb fajtája-e, ezért az általam elsőként megfogalmazott definíciót használom, nem azt, melyben az előzőt azért bővítettem ki, hogy ne legyen olyan jóga fajta, amely kívül esik az első meghatározásban foglaltakon.

Az összehasonlítást egy a *Śāndilya-bhakti-sūtrából* származó idézettel kezdem.³²³

sa parānuraktirīśvare

„A Legfelsőbb Úr iránti transzcendentális ragaszkodást *bhaktinak* nevezik.”³²⁴

A *Śāndilya-bhakti-sūtra* a *bhaktit* az Úr iránti ragaszkodással azonosítja, ám a *Bhagavad-gītā* szövegéből leszűrt definíció nem mond semmit közvetlenül arról, hogy a jógai, azaz – mivel a *bhaktival* kapcsolatban is a jógára alkotott meghatározását alkalmazzuk – a *bhakta* kihez, mihez ragaszkodik. Ennek ellenére, a két idézet nem áll ellentmondásban egymással, sőt az elsőben az is szerepel, hogy a *bhakti*-jógai a tudatát az Úrra összpontosítja, ami a ragaszkodás jele lehet. A második fejezet negyvenhatodik versében azt olvashatjuk, hogy az ember ahhoz kezd ragaszkodni, amire a tudatát fókuszálja, így amennyiben a jógai

323 Śāndilya Rṣi az ősi időkben élt szent. Nevét a *Śatapatha-brāhmaṇa*, a *Chāndogya*- a *Śāndilya*- és a *Bṛhadāranyaka-upaniṣad* is megemlíti. Yati 1991: vi.

324 Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura 2013: 14.

6. A BHAKTI DEFINÍCIÓJA

kitartóan gyakorol, még ha eredetileg nem is fűzte semmilyen érzelem a meditációja tárgyához, az idővel biztosan kialakul majd benne. A referenciaként használt *sūtra* azonban nem egyszerűen ragaszkodásról, hanem transzcendentális (*parā*) ragaszkodástól ír, ami érthető, hiszen a jógát az ember a felemelkedése érdekében gyakorolja, míg a *Gītāból* idézett vers által említett ragaszkodás a bukásához vezet.³²⁵ Az anyagi tárgyakra irányított meditáció az érzéki vágyak, azaz a szenvedély kötőereje megjelenésének kedvez,³²⁶ ami az elme egy pontra irányításának ellensége.³²⁷ Persze az Úr teste nem anyagi, Ő a legfelsőbb lélek,³²⁸ s születése és cselekedetei is transzcendentálisak,³²⁹ ám ha a *bhakta* szándéka nem tiszta, a siker annak ellenére késlekedni fog, hogy meditációja tárgyául olyasvalakit választott, aki a természet kötőerői felett áll. A hetedik fejezetben arról olvashatunk, hogy azoknak, akik valamilyen önös szándékkal kezdenek az Úr szolgálatához,³³⁰ egészen addig újra és újra testet kell öltetniük, amíg meg nem értik az Úrhoz fűződő kapcsolatuk valódi természetét.³³¹

Ha a jóga általam elsőként megfogalmazott definíciójában nem is szerepel, a *Bhagavad-gītāban* Kṛṣṇa egyértelműen a *parā-bhakti*³³² elérését tűzi ki célul, ahogyan ez a tizennyolcadik fejezet ötvennegyedik verséből kiderül

325 2.63.

326 2.62, 3.27.

327 2.44.

328 10.12.

329 4.9.

330 7.16.

331 7.19.

332 A *bhakti* szó önmaga is „ragaszkodást” „szeretetet” jelent. Monier Williams: *bhakti*, attachment, devotion, fondness for, devotion to.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

(*mad-bhaktim labhate parām*), sőt a *Bhagavad-gītāban* foglaltak átadását szintén *parā-bhaktinak* nevezi. Az, hogy a meghatározásomban nem található semmilyen közvetlenül a *parā-bhaktira* utaló elem, annak köszönhető, hogy a *bhakti*-jógát mint a jóga legmagasabb szintjét, s a jóga gyakorlásának célját azonosítottuk a jógával, így a *Gītából* leszűrt általános leírás még kibővítése előtt sem tartalmazta azokat a kijelentéseket, amelyek a jógának kizárólag erre a legfejlettebb formájára érvényesek.

A következő definíció, melyet az enyémmel összevetek a *Nārada-pañcarātrából* való:³³³

*sarvopādhi-vinirmuktam tat-paratvena nirmalam
hr̥ṣīkeṇa hr̥ṣīkeśa-sevanam bhaktir ucyate*

„Azt nevezik *bhaktinak*, amikor minden érzékszervünket az érzékszervek Úra szolgálatába állítjuk. Ennek eredményeképpen az ember megtisztul és megszabadul minden olyan tulajdonságától, mely az anyaggal való kapcsolatából fakad.”

Ez a vers a *bhaktit* az érzékszervek Urának az érzékszerveinkkel végzett szolgálataként mutatja be. Az általam adott meghatározás szerint a jógai nem a saját vágyai kielégítése érdekében cselekszik, a tudatát az Úrra szögezi és tudásának köszönhetően tisztában van mind az Úr, mind a saját helyzetével. Ebből az következik, hogy egyetlen tevékenysége az Úr szolgálata. A *bhakti* szó önmaga is szolgálatot jelent,³³⁴ s

333 Bhaktivedanta Swami 1996: 974.

334 <http://spokensanskrit.de/index.php?script=HK&beginning=0+&input=bhakti+&trans=Translate&direction=AU>: *Bhakti*, devotional service.

6. A BHAKTI DEFINÍCIÓJA

a *Bhagavad-gītā*ból megtudhatjuk, hogy a *bhakti*-jógában végzett szolgálat kiszabadítja az embert a kötőerők rabságából (*bhakti-yogena sevate*),³³⁵ ami egyet jelent a megtisztulással és az anyagra jellemző tulajdonságoktól való megszabadulással. A *Nārada-pañcarātrā*ból és a *Bhagavad-gītā*ból megismerhető definíciók tehát nem állnak egymással ellentétben.

A *bhakti*-jógával kapcsolatos harmadik idézet Śrīla Rūpa Gosvāmī *Bhakti-rasāmṛta-sindhu* című művéből származik.³³⁶

anyābhilāṣitā-sūnyam jñāna-karmādy-anāvṛtam
ānukūlyena kṛṣṇānu- śīlanam bhaktir uttamā

„Az elsőrendű odaadó szolgálatot olyan Kṛṣṇa kívánságait szem előtt tartó folyamatos igyekezet jellemzi, amely mentes minden egyéb vágytól, s nem szennyezi be a *jñāna*, a *karman* vagy más önző kívánságok motiválta gyakorlat.”

Az *abhilāsa* szó „sóvárgást”, „kívánságot” jelent,³³⁷ az *anuśīlana* pedig állandó gyakorlásra, valamilyen rendszeresen végzett tevékenységre utal.³³⁸ Az, aki az *uttamā-bhaktit* gyakorolja, az Urat nem valamilyen önös kívánság beteljesítése reményében szolgálja, egyszerűen csak a kedvére szeretne tenni. A *jñāna-karmādy-anāvṛtam* kifejezés a világi vágyaktól, valamint a világ béklyóitól való megszabadulás, és a csodálatos képességek megszerzésének vágyától való mentességre utal. Néha azok, akik magukban ilyen reményeket táplálnak, a

335 14.26.

336 Bhaktivedanta Swami 1996: 973.

337 Monier Williams: *abhilāsa*, desire, wish, covetousness, affection.

338 Monier Williams: *anuśīlana*, constant practice or study (of a science, &c), repeated and devoted service.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

karma-jóga, a *jñāna*-jóga vagy a *dhyāna*-jóga gyakorlásához látnak, s ettől várják óhajtott céljuk elérését, az elsőrendű odaadó szolgálatot azonban sohasem árnyékolják be az ehhez hasonló törekvések (*anāvṛtam*).

Śrīla Rūpa Gosvāmī versének az első negyede a *bhakti*-jógáról azt írja, hogy az az Úrnak való örömszerzésen kívül minden más vágyat nélkülöz, s az általam megfogalmazott definíció, mi szerint a jóga olyan tevékenység, amellyel a cselekvő nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja, összecseengenek. A *Bhagavad-gītā* erről bővebben a kilencedik fejezetben beszél,³³⁹ ahol Kṛṣṇa azt kéri Arjunától, hogy neki mutasson be áldozatot minden cselekedetével. Ez Istenre összpontosított tudatot eredményez, összhangban van az Úr vágyával (*ānukūlya*),³⁴⁰ s állandó odaadásbeli elfoglaltsághoz vezet (*anusīlana*). Azt, hogy a *bhakti*-jóga az Úrnak dedikált, rendszeresen, ismétlődő jelleggel végzett tevékenységet jelent, többek között a kilencedik fejezet tizennegyedik verse is megemlíti (*satatam kīrtayanto mām, nitya-yuktā upāsate*) az előtte álló *śloka* pedig a *jñāna-karmādy-anāvṛtamra* ad példát, amikor arról beszél, hogy a nagy lelkek elméje sohasem tér le az odaadás útjáról (*bhajanty ananya-manaso*).

Miután az előző fejezetben a *Bhagavad-gītā* szövegét elemezve kerestem bizonyítékokat arra vonatkozólag, hogy a jóga valójában *bhakti*-jógát jelent, tanulmányom ezen részében külső, a *bhakti*-jógát analizáló írások *bhakti*-definícióit vetettem össze a saját, a *Bhagavad-gītā* szövegéből leszűrt jóga-meghatározással. A négy idézetet összehasonlítva azt

339 9.27.

340 Monier Williams: *ānukūlya*, conformity.

6. A BHAKTI DEFINÍCIÓJA

tapasztaltam, hogy azok nem állnak egymással ellentétben, bár a *Bhagavad-gītā* versei alapján megfogalmazott definíció olykor kevésbé mélyreható, mint a vele összehasonlított írások állításai. A szövegeket tanulmányozva arra a következtetésre jutottam, hogy a *Gītāból* leszűrt általános leírás azért nem tartalmazza azokat a kijelentéseket, amelyek a jógának kizárólag a legfejlettebb formájára érvényesek, mert a *bhakti-jógát* a jóga legmagasabb szintjeként, s a jóga gyakorlásának céljaként azonosítottuk a jógával, míg az általam megfogalmazott definíció a jóga néhány alacsonyabb lépcsőfokára is ráillik.

Egy szó, mint száz: a *Bhagavad-gītā* szövegének a küldő forrásokkal történő összevetése sem cáfolja meg Śrīla Prabhupādának azt a kijelentést, hogy a jóga valójában *bhakti-jógát* jelent, mert minden jóga fokozatosan az igazi cél, a *bhakti-jóga* felé vezeti az embert.

7. További érvek

Az előző fejezetekben Śrīla Prabhupāda azon kijelentését próbáltam meg alátámasztani, miszerint a jóga valójában *bhakti*-jógát jelent, s minden más jóga a *bhakti* elérésében teljeseedik ki. Rámutattam, hogy a jógának a *Bhagavad-gītā* szövegét elemezve kapott definíciója nem tartalmaz olyan elemet, amely a *bhakti*-jógának ne lenne része, s azt is bemutattam, hogy a *bhakti* kitüntetett helyet foglal el az összes jógaág között, ám arra még nem világítottam rá, hogyan vezet fokozatosan minden jóga az igazi cél, a *bhakti*-jóga felé az embert.

Ezt a témát Śrīla Śivarāma Svāmī Mahārāja *A Bhaktivedanta magyarázatok* című könyvében hosszan és részletesen tárgyalja.³⁴¹ A kiadvány magyar nyelven is hozzáférhető, ezért én csak egyetlen egyszerű példával fogom igazolni Śrīla Prabhupāda szavait.

Kṛṣṇa a negyedik fejezet huszonötödik versével kezdve több különféle áldozatot bemutató jógiról tesz említést, majd a harmincadik versben kijelenti: akik ismerik az áldozatokat, akik áldozataik eredményeképpen megtisztultak bűneiktől s megízlelték az áldozati felajánlások maradékát, elérik a legfelsőbbet, az örök Brahmant.

Később, a tizennyolcadik fejezet végén, éppen azelőtt, mielőtt mondandója végére érne s elkezdené tanítása lényegének összefoglalását, azt mondja, hogy aki elérte a Brahmant, az elnyeri a *parā-bhaktit*, a tiszta odaadást (18.54). Ebből világossá válik, hogy a negyedik fejezetben említett jógik által bemutatott tizenkétféle jógaáldozat gyümölcse végül

341 Sivarama Swami 1999.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

azáltal érik be, hogy a szerencsés jógik a tiszta odaadó szolgálat, a *parā-bhakti*-jóga gyakorlásába kezdhetnek.

Létezik egy nagyon egyszerű módja annak, hogy megtudjuk a *Bhagavad-gītā* mit tart a legfontosabbnak, meg kell néznünk, hogy Kṛṣṇa mit vár el Arjunától, mire szólítja fel őt? Arjuna a harmadik fejezet elején kifejezetten azt kéri, hogy mestere csak egy dolgot javasoljon neki, azt ami a leginkább a hasznára válik.³⁴² Kṛṣṇa sok mindenről beszél tanítványának, de néha felszólítja őt: *kuru, kuruṣva* – „tégy így és így”.

Az első három alkalommal azt hangsúlyozza Arjunának, hogy teljesítse harcosi kötelességét,³⁴³ majd a kilencedik fejezetben arra utasítja, hogy mindent neki való áldozatfelajánlásként tegyen,³⁴⁴ s előtte tiszteljen.³⁴⁵ A tizenkettedik fejezetben azt mondja neki, hogy uralkodjon az elméje felett,³⁴⁶ végül a tizennyolcadik fejezet végén, miután elbeszélte neki az egész *Bhagavad-gītā*t, az utolsó utasítása így hangzik: *yathēcchasi tathā kuru* – tégy, amit akarsz!³⁴⁷

Yathēcchasi tathā kuru – nem lettünk sokkal okosabbak. Még ha ezen utolsó parancsot nem is vennénk komolyan, az előzőekből sem szűrhetünk le egyértelmű, minden kétséget eloszlató végkövetkeztetést. Ennek ellenére nem kell lemondanunk arról, hogy Kṛṣṇa tanításának lényegét az Arjunához felszólító módban intézett szavain keresztül próbáljuk megérteni, ugyanis az Úr nemcsak olyan

342 3.2.

343 2.48, 3.8, 4.15.

344 9.27.

345 9.34.

346 12.11.

347 18.63.

kijelentéseket tesz, amiben valaminek a megtételére utasítja, nemcsak arra nézve ad neki útmutatást, hogy „mit csináljon”, néhány alkalommal azt is kinyilvánítja, mit akar, „mi legyen” tanítványából. Értekezésem második fejezetének egy lábjegyzetében már felsoroltam azokat a verseket, amelyek Kṛṣṇa idevágó utasításait tartalmazzák, akkor azonban a jógával kapcsolatban hivatkoztam rájuk, s azt írtam, abbeli vágyát fejezi ki bennük, miszerint Arjunának jógivá kell válnia. Bár e kijelentésem igaz akkor, ha a „jóga” szót általánosságban használjuk, érdemes megvizsgálni pontosan, mi is található ezekben a versekben.

A második fejezetben az áll: *nistrai-guṇyo bhavārjuna* – légy mentes a három kötőerőtől!³⁴⁸ A hatodik fejezetben az Úr azt mondja, *tasmād yogī bhavārjuna* – légy jógi!³⁴⁹ – s e kijelentését a nyolcadik fejezetben is megismétli: *yoga-yukto bhavārjuna*.³⁵⁰ Kṛṣṇa két alkalommal fogalmaz szóról szóra azonosan: *bhava mad-bhaktō* – légy a *bhaktám*! Először a kilencedik fejezetben,³⁵¹ később pedig a tizennyolcadikban használja ezeket a kifejezéseket.³⁵² A tizenegyedik fejezetben azt parancsolja Arjunának, hogy legyen az ő akaratának eszköze a harcban – *nimitta-mātraṁ bhava*³⁵³ –, a tizenkettedikben pedig arra utasítja, hogy neki dolgozva szolgálja őt: *mat-karma-paramo bhava*³⁵⁴ Az utolsó még nem idézett versrészlet a tizennyolcadik fejezetben található:

348 2.45.

349 6.46.

350 8.27.

351 9.34.

352 18.65.

353 11.33.

354 12.10.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

mac-cittaḥ satatam bhava – légy olyan, aki mindig a rólam szóló gondolatokba merül!³⁵⁵

Az első látásra talán ez is több különféle utasítás halmazának tűnik, ám ha tüzetesebben megvizsgáljuk Kṛṣṇa parancsait, mást találunk.

1. *Nistrai-guṇyo bhavārjuna* – légy mentes a három kötőerőtől!

Most az a célunk, hogy bebizonyítsuk, amikor az Úr kifejezi az elvárásait azzal kapcsolatban, hogy tanítványa mivé váljon, arra utasítja, hogy a *bhaktája* legyen, nem egyszerűen csak arra, hogy gyakorolja a jógát.

A tizennegyedik fejezet huszonhatodik versében azt olvashatjuk, hogy aki állandóan a *bhakti*-jóga gyakorlásába merül, az felülkerekedik a kötőerők befolyásán és alkalmassá válik arra, hogy a Brahman síkjára emelkedjen. Itt nem csak arról van szó, hogy találtunk egy verset valahol a *Bhagavad-gītāban*, amely azt bizonyítja, hogy a *bhakti*-jóga gyakorlása alkalmassá teszi az embert arra, hogy megfeleljen Kṛṣṇa elvárásának és mentessé váljon a kötőerők hatásától. A tizennegyedik fejezet a *Guṇa-traya-vibhāga-yoga* címet viseli,³⁵⁶ maguk a kötőerők alkotják a témáját, s ebben a versben Kṛṣṇa Arjunának arra a kérdésére válaszol, amelyben arról faggatja, hogyan emelkedhet felül az ember a természet kötőerőin? Válaszában a *bhakti*-jógán kívül egyetlen más módszert sem nevez meg ezzel kapcsolatban. Ennek fényében nyugodtan kijelenthetjük, hogy amikor az Úr azt az utasítást adja Arjunának, hogy legyen *nistraiguṇya*, mentes a kötőerők

355 18.57.

356 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 741.

hatásától, valójában azt mondja neki: légy a *bhaktám!*

2. *Yogī bhavārijuna* – Arjuna, légy jógí!

A hatodik fejezet negyvenhatodik versében Kṛṣṇa azzal indokolja meg, miért akarja azt, hogy Arjuna jógivá váljon, hogy kijelenti, a jógí jobb azoknál, akik más lelki gyakorlatok segítségével próbálnak felemelkedni. A *Bhagavad-gītā* máshol a versben említett *tapasvint*, *jñānint* és *karmint* szintén jóginak nevezi, itt a jógí kifejezés az általuk gyakoroltakkal szembeni megkülönböztetésként a *dhyāna*-jógira utal. A következő *śloka* azonban, ahol Kṛṣṇa immár az összes említett törekvőt újra a jógí szóval illetve arról beszél, hogy közülük a *bhaktája* a legkiválóbb, világossá teszi, hogy az Úr nem a *dhyāna* gyakorlására ösztönzi tanítványát. A *bhakti* szót a negyvenhetedik versben használt *bhaj* igéből képezzük,³⁵⁷ ám nem csak ez a szó utal arra, hogy az Úr itt a *bhakti*-jógiról beszél. A versben használt *śraddhāvat* kifejezés „hívót”, „hittel rendelkezőt” jelent.³⁵⁸ A hit a *bhakti*-jóga fejlődésének első lépcsője (*ādau śraddhā*).³⁵⁹ A hit felébredésének következménye az, hogy az ember felkeresi a *bhakti*-jógikat és meghallgatja a tanításukat, éppen ezért az Úr üzenetének a meghallgatását (*śravaṇam*) tekintik a *bhakti*-jóga első gyakorlatának.³⁶⁰ Az, hogy miután Kṛṣṇa arra utasította Arjunát, hogy legyen jógí, s két verssel később, a hetedik fejezet első *ślokájában* így szólt hozzá: *tac chr̥ṇu* – „halld

357 Jack Hawley *Bhakti*.
<http://www.soas.ac.uk/ssai/keywords/file24801.pdf> Letöltve 2014. április 29.

358 Bhaktivedānta Svāmī Language School 2005: 302.

359 Bhaktivedānta Swami, A. C, 2008: 212.

360 Bhaktivedānta Swami, A. C, 2008: 324.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

tőlem!” –, ugyancsak azt támasztja alá, miszerint arra kérte tanítványát, hogy a *bhakti*-jóga gyakorlását kezdje el. Amennyiben azt akarta volna, hogy Arjunából *dhyāna*-jógi legyen, nem a *bhakti* első gyakorlatára hívta volna fel tanítványa figyelmét, hanem a *dhyānāera*, ami pedig a *yama*, az öt tiltott dologtól való tartózkodás. Ezek közül azonban az erőszak kerülése az első,³⁶¹ míg Kṛṣṇa végig a harc megkezdésére biztatta barátját.³⁶² Mindezeket figyelembe véve kijelenthetjük, hogy amikor az Úr a hatodik fejezet végén azt az utasítást adja Arjunának, hogy legyen jógi, akkor a „jóga” kifejezés alatt a *bhakti*-jógát érti.

3. *Sarveṣu kāleṣu / yoga-yukto bhavārjuna* – Arjuna, légy mindig jógi!

Ez egy újabb olyan idézet, ahol Kṛṣṇa azt mondja Arjunának, hogy váljon jógivá. A nyolcadik fejezet huszonharmadik versével kezdve az Úr arról beszél, hogy a jógik attól függően képesek vagy nem képesek kiszabadulni a fizikai létből, hogy mikor éri őket a halál. Ebben a szakaszban itt használja a „jógi” szót először, s noha a következő versben is a jóga gyakorlójáról esik szó, ott nem a „jógi”, hanem a *brahma-vit* kifejezés szerepel. A *ślokából* megtudhatjuk, hogy ez a *brahma-vit* jógi kiszabadul az anyag fogságából, ám az, akit a következő vers említ meg, s akit szintén a „jógi” névvel illet, nem ilyen szerencsés, neki vissza kell térnie a születés és halál körforgásába. Ezután az Úr még egyszer megerősíti a távozás és a visszatérés útjának létezését, majd a huszonhetedik versben kijelenti, hogy a jógi, aki ismeri ezt a két utat, nem

361 Bhaktivedanta Swami, A. C, 1996: 1090.

362 2.18, 2.38, 3.30, 4.42, 8.7, 11.34.

téved meg, éppen ezért Arjunának is jógivá kell válnia.

Ez a szakasz jó példával szolgál arra, hogyan használja Kṛṣṇa akár rövid időn belül is eltérő jelentéssel ugyanazt a szót. A huszonötödik versben azt mondja, hogy a sötétségben távozó jógí visszatér, míg a huszonhetedikben azzal érvel, hogy a jógí nem téved meg, azaz nyilvánvalóan nem kell visszatérnie. Ennek abban az egyetlen esetben van értelme, ha két különböző dolgot gyakorló jógiról van szó. A huszonhetedik vers tartalmaz még egy fontos kifejezést: *sarveṣu kāleṣu* – „mindig”. Az Úr arra kéri Arjunát, hogy mindig legyen jógí, ahogy Baladeva Vidyābhūṣaṇa magyarázza: mindig merüljön *samādhiba*.³⁶³ A *samādhi* azért fontos, mert az az Úrra való állandó emlékezést jelent,³⁶⁴ és ahogy azt a fejezet hatodik verse állította az, hogy az ember hova kerül halála után, attól függ, mire gondol a halála pillanatában. Ha az Úrra gondol, hozzá tér majd meg. Azt, hogy a *yoga-yukta* kifejezés a huszonhetedik versben tényleg *samādhit* jelent, alátámasztja a fejezet hetedik *ślokája*, amely tartalmazza a huszonhetedik versben is szereplő *tasmāt sarveṣu kāleṣu* félsort, de a *mām anusmara*, – „emlékezz rám!” – felszólítás kíséretében. „Mindig emlékezz rám!” – ez a *samādhi*. Rendben – mondhatná valaki –, a huszonhetedik versben olyan jógiról állítja Kṛṣṇa azt, hogy elkerüli a veszélyét annak, hogy vissza kelljen térnie, aki *samādhiba* merült, de miért ne lehetne ez egy *dhyāna*-jógí? Nos, ha a huszonhetedik vers a hetedikre utal vissza (márpedig a fejezet építkezésének logikája ezt alátámasztja), akkor a benne szereplő jógí nem lehet sem a *dhyāna*, sem a *jñāna* követője.

363 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 277.

364 12.8-9.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

Miért? Mert a hetedik versben így hangzik Kṛṣṇa teljes utasítása: Ezért [mivel azt éred majd el, amire haláloed pillanatában gondolsz]³⁶⁵ állandóan emlékezz rám és harcolj! Az erőszakmentességet gyakorló *jñāna*- és *dhyāna*-jogi által követett jógautak nem engedik meg a harcot.

Melyik jóga tenné lehetővé a Védákban lefektetett kötelessége teljesítéseként vívott harcot a követőjének? A *karma*- és a *bhakti*-jóga, ám pont a *karma*-jogi az, akinek vissza kell térnie a világba, róla szól a huszonötödik vers. Magyarázataiban mind Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura,³⁶⁶ mind Baladeva Vidyābhūṣaṇa³⁶⁷ azt állítja, hogy a huszonötödik vers visszatérni kényszerülő jógija a *karma*-jogi. Megállapításukat a Baladeva Vidyābhūṣaṇa által idézett *Chāndogya-upaniṣad* részleten kívül az is alátámasztja, hogy a *karma*-jógát és a *karma*-jógit a *Bhagavad-gītā* az aktuálisan tárgyalt versen kívül többször is egyszerűen csak jógának illetve jóginak nevezi,³⁶⁸ s az elme és az intelligencia Úrnak szentelése (*mayy arpita-mano-buddhir*) – amiről a hetedik vers ír – a *bhakti* jellemzője, és a tizenkettedik fejezetben jelenik meg ugyanilyen formában: *mayy arpita-mano-buddhir / yo mad-bhaktah sa me priyah* – az a *bhaktám*, aki bennem meríti el az elméjét és az értelmét, kedves nekem.³⁶⁹

Mindennek fényében elfogadhatjuk, hogy Kṛṣṇának a nyolcadik fejezet huszonhetedik versében Arjunához intézett szavai – *sarveṣu kāleṣu / yoga-yukto bhavārjuna* – azt jelentik:

365 Ez a gondolat a fejezet előző, hatodik verséből származik.

366 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 446.

367 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 275.

368 3.3, 5.1-7.

369 12.14.

Arjuna, légy mindig *bhakti*-jógi!

4. *Bhava mad-bhakto* – légy a *bhaktám*!

Ez a kijelentés nem szorul magyarázatra, mégis érdemes egy kis időt szentelni neki. A fenti idézet két több mint hetvenöt százalékaiban teljesen megegyező vers felsora. Közülük az első,³⁷⁰ a kilencedik fejezet utolsó verse. Mivel a *Bhagavad-gītā* tizenhét fejezetből áll, a kilencedik fejezet végén lévő vers a mű szerkezeti középpontja. A felszólítás a tizenhét fejezetben jelenik meg ismét,³⁷¹ miután Kṛṣṇa kijelenti, hogy most összefoglalja a tanítása lényegét, s azt mondja, ez a legfontosabb utasítása.³⁷²

5. *Nimitta-mātram bhava* – légy pusztán eszköz a kezemben!

Az előző fejezetben idéztem a *Nārada-pañcarātra bhakti*-definícióját: „azt nevezik *bhaktinak*, amikor minden érzékszervünket az érzékszervek Ura szolgálatába állítjuk”. Amikor az érzékszerveinket valaki más vágyai kielégítésének a szolgálatában használjuk, akkor csupán eszközök vagyunk az illető kívánságainak teljesítésében. Kṛṣṇa itt azt kéri Arjunától, hogy valósítsa meg az általa eltervezetteket. Ez a *Kṛṣṇa-bhakti*.

6. *Mat-karma-paramo bhava* – válj olyan, akinek az a legfontosabb, hogy értem tevékenykedjen!

Ez végeredményét tekintve nagyon hasonló az előző kijelentéshez. Kṛṣṇa a tizenkettedik fejezet nyolcadik versétől kezdve a *bhakti*-jóga különféle szintjeiről beszél. A

370 9.34.

371 18.65.

372 Monier Williams: *vacas*, advice, direction, command, order.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

legmagasabbal, a *bhakti*-jóga *samādhival* kezdi, ez pedig a legalacsonyabb szinten állóknak szóló utasítás, amely a fizikai érzékszerveknek az Úr szolgálatával való foglalkoztatására irányul. Śrīla Baladeva Vidyābhūṣaṇa az Úr templomának felépítését és a virágoskertjének gondozását,³⁷³ Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura pedig az előzőhöz hasonlóak mellett a *bhakti*-jógának a külső érzékszervekkel végzett gyakorlatait, mint például az Úr dicsőítését és dicsőségének hallgatását sorolja ide.³⁷⁴

7. *Mac-cittaḥ satatam bhava* – válj olyanná, akinek a tudata állandóan bennem merül el!

Ez az idézet a tizennyolcadik fejezet végéről való. Az ötvennegyedik verssel kezdődően egyértelműen a *bhakti*-jógáról van szó. Ebben a versben felbukkan a *buddhi*-jóga kifejezés is, s arra, hogy a *bhakti*- és a *buddhi*-jóga azonosnak tekinthetők, tanulmányom negyedik fejezetében már utaltam.

A *Bhagavad-gītā*nak azt a nyolc versét elemezve, amelyben Kṛṣṇa azt közli Arjunával, mit vár tőle, mivé kell válnia, egyértelműen megállapítható, hogy a mű célja az, hogy hallgatója a *bhakti*-jóga útjára lépjen. Kṛṣṇa ezen utasításainak vizsgálata alátámasztja Śrīla Prabhupāda kijelentését, miszerint „valamennyi jóga a *bhakti*-jógában tetőzik, s ezen kívül minden más jóga csupán eszköz arra, hogy az ember elérje a *bhaktit* a *bhakti*-jógában”

373 Baladeva Vidyābhūṣaṇa: 394.

374 Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī 2011: 661.

7. TOVÁBBI ÉRVEK

Ha ennek fényében vizsgáljuk meg az Úr azon szavait, amelyekkel arra szólította fel Arjunát, hogy mit csináljon (*kuru, kuruşva*), azt látjuk, hogy kijelentései nem kerülnek egymással összeütközésbe. Az, ha Arjuna *bhaktává* válik, nem akadályozza őt sem harcosi kötelessége teljesítésében, sem az elméje feletti uralom gyakorlásában, sőt, akkor, ha az istenszeretet, a *bhakti* növénye virágot bontott a szívében, abból sem származik ellentmondás vagy probléma, ha a vágyait követve azt tesz, amit akar. *Yathecchasi tathā kuru. A nyugati kultúrán nevelkedett olvasó számára mintha csak erre reflektálna a Szent Ágostonnak tulajdonított mondat: „Ama, et fac, quod vis!” Szeress, és tégy, amit akarsz!*³⁷⁵

375 Robert

d'Arbrissel

1109.

<http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/241.html> Letöltve 2014.
április 29.

Összefoglalás

Tanulmányomban a *Bhagavad-gītā* jógáról tett kijelentéseit vizsgáltam meg. Miután áttekintettem az Arjuna által elsajátított jógának a *Mahābhārata* cselekményére gyakorolt hatását, valamint *Bhagavad-gītā* két főszereplőjének a jógával való kapcsolatát. A jógának a műben található következő fogalmakat használó definícióit vizsgáltam meg:

Samatva – a pszichés funkcióknak a külső környezet ingereitől független egyensúlya.

Kauśala-karma – olyan cselekvés, amely nem vezet egy újabb fizikai test kifejlődéséhez.

Sannyāsa – lemondás az önös vágy vezérelte cselekvésről.

Samādhi – Istenen nyugvó tudat.

Duḥkha-saṁyoga-viyoga – a szenvedéssel való kapcsolat megszakítása.

Jñāna – a test, a lélek és a Felsőlélek ismerete.

Ezek, és a könyvben található más, a jógára és a jógikra vonatkozó versek alapján a következő egységes meghatározást alkottam meg.

A *Bhagavad-gītā* jógának nevezi azt a tevékenységet, amellyel a cselekvő – legalább részben – nem a saját vágyai beteljesítését szolgálja, amely tökéletes formájában nem predesztinálja őt a későbbiekben egy fizikai testben való megszületésre, legalább bizonyos mértékben megvédi a szenvedéstől, aminek végzése közben tudatát – ha már előrehaladott a gyakorlataiban, akkor függetlenül attól, hogy a környezete ehhez kedvező vagy kedvezőtlen feltételeket teremt

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

– valamilyen istenségre összpontosítja, s amit a saját magát, a testét és mindkettőjük Urát megvilágító tudás birtokában vagy ennek megszerzése felé haladva végez.

Ezen definíció megalkotása után a következő kérdések merültek fel bennem:

1. A *Bhagavad-gītā*ban a „jóga” kifejezés nem mindig szerepel önálló szóként, sokszor valamilyen szóösszetétel tagjaként jelenik meg. Az összetételekre vajon érvényes-e a fentebb található definíció? Ha igen, mi szükség az összetételre? Ha nem, akkor az azt jelenti, hogy a *Bhagavad-gītā* sokféle jógáról beszél és ahhoz, hogy megfelelő képet alkothassunk a jóga *Gītā*ban betöltött szerepéről, mindegyiket külön-külön definiálnunk kell?
2. A harmadik fejezetet azzal kezdtem, hogy a „jóga” szót általában „leigázásnak”, „megzabolázásnak”, „összekapcsolásnak” fordítják. Ez az általánosan használt értelmezés, hogyan illeszkedik a jóga *Bhagavad-gītā*ból elénk táruló képéhez? Alkalmazhatjuk-e itt is a tanulmányunk tárgyát képező kifejezésnek ezeket a jelentéseit?

Tizenegyféle szóösszetételt találtam a szövegben, melyek a következők: *buddhi*-jóga, *jñāna*-jóga, *karma*-jóga, *ātma-samyama*-jóga, *sāṅkhya*-jóga, *brahma*-jóga, *abhyāsa*-jóga, *sannyāsa*-jóga, *mad*-jóga, *bhakti*-jóga és *dhyāna*-jóga.

Megvizsgálva azt, hogy mit mond róluk a *Bhagavad-gītā*, arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy a jóga egy, s amikor

valaki ennek az egy jógának valamely elemét a többinél hangsúlyosabban gyakorolja, akkor azt az elemet kiemelve illetjük az általa preferált gyakorlatsort egy bizonyos szóösszetétellel. Az, hogy mi lesz fontos a jóginak, a jógában elért fejlettségétől függ.

Arról, hogy a jóga szó általánosan használatos fordításai miképpen jelennek meg a szövegben a jógával kapcsolatban, a következőket állapítottam meg:

A jóga az Istennel való egység elérését szolgálja, s a vele vagy a félistenekkel kialakított kapcsolat megteremtésének eszköze. A *Bhagavad-gītā* jógájában fontos szerepet kap az érzékszervek leigázása, megregulázása.

Ezek után Bhaktivinoda Ṭhākurának és A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupādának azt a kijelentését vettem górcső alá, miszerint csak egyetlen jóga létezik, s minden más jóga csupán a *bhakti bhakti*-jógában való elérésének az eszköze.

Miután a jógák egységéről és a jóga általam alkotott definíciója *bhakti*-jógára való érvényességéről már korábban meggyőződtem, a *bhakti*-jógának a műben betöltött szerepét kezdtem el tanulmányozni, s a szöveg vizsgálatának eredményét a következőképpen foglaltam össze:

Kṛṣṇa, a *Bhagavad-gītā* elbeszélője kijelentette, hogy a szavait a *bhaktáknak* szánta, a *bhakták* képesek megérteni, és aki elmagyarázza nekik, az a legmagasabb rendű *bhaktit* gyakorolja. A hetedik fejezetből kiderült, hogy aki tökéletes tudás birtokában van, az meghódol előtte és a tiszta *bhakti* gyakorlásába kezd. A nyolcadik fejezetből azt tudhattuk meg, hogy a Legfelsőbb Úr elérésében csak a *bhakti*-jóga lehet a

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

segítségünkre, a mechanikus gyakorlatokhoz való ragaszkodás csupán késlelteti az előrehaladást és bizonytalanná teszi a végeredményt. A kilencedik fejezet számtalanképpen dicsőíti és nagy lelkeknek nevezi a *bhaktákat*, akik annyira kedvesek az Úrnak, hogy még a bűneikkel szemben is elnézőbb. A tizenkettedik fejezetben az Úr Arjuna kérdésére válaszolva kijelenti, hogy azt tekinti a legfejlettebb jóginak, aki a *bhakti*-joga útját követi, s többször is hangsúlyozza, hogy a *bhakták* mennyire kedvesek neki. Ez a fejezet azt is deklarálja, hogy a *bhakti* követője másokkal ellentétben nagyon hamar megszabadulhat az anyag fogságából. Az utolsó fejezet végéhez közeledvén Kṛṣṇa összefoglalja mondandója lényegét, s arra utasítja Arjunát, hogy minden más kötelességet félretéve keressen menedéket az Ő odaadó szolgálatánál.

Ezek után azt vizsgáltam meg, hogy más forrásoknak a *bhaktiról* tett kijelentései mennyire összeegyeztethetők a *Bhagavad-gītā bhakti*-képével. Ehhez a *Śāndilya-bhakti-sūtrából*, a *Nārada-pañcarātrából* és a *Bhakti-rasāmṛta-sindhuból* választottam idézeteket.

Ezeket a *Bhagavad-gītából* leszűrt első, az *Összefoglalás* elején idézettnél kevesebb jógafolyamatra érvényes meghatározással összehasonlítva azt tapasztaltam, hogy a szövegek nem kerülnek egymással ellentmondásba, bár a *Bhagavad-gītā* versei alapján megfogalmazott definíció kevésbé mélyreható, mint a vele összehasonlított írások állításai. A szövegeket tanulmányozva arra a következtetésre jutottam, hogy a *Gītából* leszűrt általános leírás azért nem tartalmazza azokat a kijelentéseket, amelyek a jóganak kizárólag a legfejlettebb formájára érvényesek, mert a *bhakti*-jógát a jóga legmagasabb szintjeként, s a jóga

gyakorlásának céljaként azonosítottuk a jógával, míg az általam megfogalmazott definíció a jóga néhány alacsonyabb lépcsőfokára is ráillik.

A tanulmány utolsó része azt vizsgálja, hogyan vezeti fokozatosan minden jóga az igazi cél, a *bhakti*-jóga felé az embert, s hogy Kṛṣṇa Arjunának adott utasításai, melyek arra irányulnak, hogy a tanítványa „mit tegyen” illetve „mivé váljon” hogyan támasztják alá Śrīla Prabhupāda állításait.

Miután ez bebizonyosodott írásom azzal a végkövetkeztetéssel zárul, hogy amennyiben az istenszeretet, a *bhakti* növénye virágot bont Arjuna szívében, még akkor is a *bhakti* szellemében fog cselekedni, amikor Kṛṣṇa azon parancsának engedelmeskedik, amiben arra szólítja fel, hogy tegyen a szíve vágyai szerint: *yathechasi tathā kuru!* A nyugati kultúrán nevelkedett olvasó számára mintha csak erre reflektálna a Szent Ágostonnak tulajdonított mondat: „*Ama, et fac, quod vis!*” Szeress, és tégy, amit akarsz!

Irodalomjegyzék

Bhagavad-Gita Trust: *Śrīmad Bhagavad-gītā*.
<http://bhagavad-gita.org/>. Letöltés ideje: 2014. március 30.

Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī: *Śrīmad Bhagavad-gītā*.
Gaudiya Vedanta Publications , Okhla Industrial Estate (India)
2011

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van*.
The Bhaktivedānta Book Trust International, 2008.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Bhagavad-gītā as it is*. The
Bhaktivedānta Book Trust, Mumbai 2000.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Śrī Caitanya-caritāmṛta*. The
Bhaktivedānta Book Trust International, 1996.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Śrīmad Bhāgavatam Negyedik
ének – első kötet*. The Bhaktivedānta Book Trust, 1994.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Śrīmad Bhāgavatam Hetedik
ének*. The Bhaktivedānta Book Trust International, 1994.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Śrīmad Bhāgavatam Nyolcadik
ének*. The Bhaktivedānta Book Trust International, 1995.

Bhaktivedānta Swami, A. C.: *Śrīmad Bhāgavatam Tenth
Canto – Parth Three*. The Bhaktivedānta Book Trust, Mumbai
2005.

Bhaktivinoda Ṭhākura: *Śrīmad Bhagavad-gītā*. Rasbihari Lal
& Sons, Vrindaban, 2006.

Bhaktivedānta Svāmī Language School: *Sanskrit
Bhagavad-gita grammar Volume Three The Gītā*. Rasbihari Lal
& Sons, Vrindaban, 2005.

ŚYĀMASUNDARA DĀSA: SZERESS, ÉS TÉGY, AMIT AKARSZ!

Baladeva Vidyābhūṣaṇa: *Gītā Bhūṣaṇa*. Sampradaya Puvlishers, Chennai.

Bhūrijana Dāsa: *Surrender unto me*. Vaisnava Institute for Higher Education, Delhi, 1997.

Monier Williams Sanskrit-English Dictionary (2008 revision).

<http://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/monier/>

Letöltve: 2014. árilis 29.

Sanskrit Dictionary for Spoken Sanskrit
<http://spokensanskrit.de> Letöltve: 2014. árilis 29.

Sivarama Swami: *A Bhaktivedanta-magyarázatok : A Bhagavad-gita tökéletes értelmezése*. Bhaktivedanta Kulturális és Tudományos Intézet, Budapest, 1999.

d'Arbrissel, Robert: *Levél*. 1109.
<http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/241.html> Letöltve
2014. április 29. Nyomtatott változat: Petigny, J. de: Lettre
Inédite de Robert d'Arbrissel a la comtesse Ermengarde.
Bibliothèque de l'école des chartes, 15 (1853-1854), 209-235.
oldal.

Śrī Śankarācārya: *The Bhagavad-gītā*. The G. T. A. Printing Works, Mysore, 1901.

Yati, Bhakti Prajnan: *Sri Shandilya Bhakti Sutras*. Sree Gaudiya Math, Madras (Chennai), 1991.

Viśvanātha Cakravartī Ṭhākura: *Mādhurya Kādambinī*.
Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola, Budapest, 2013.

Weininger Antal: *Az idő partján*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988.